

2602

CANDID C. MUŞLEA

**PROTOPOPUL
BARTOLOMEIU BAIULESCU**

BCU Cluj / Central University Library Cluj

MEMORIEI PĂRINȚILOR MEI.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BCU Cluj / Central Library / Cluj Cluj

**PROTOPOPUL
BARTOLOMEIU BAIULESCU**

CANDID C. MUŞLEA

**PROTOPOPUL
BARTOLOMEIU BAIULESCU**

BCU Cluj / Central University Library Cluj

LUCRARE TIPĂRITĂ CU SPRIJINUL PRIMĂRIEI MUNICIPIULUI BRAŞOV.

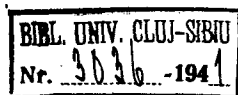
BCU Cluj-Napoca

RBCFG201202939

DE ACELAȘI AUTOR:

1. **Povestiri pentru copii și tinerime.** No. 1—3. În colaborare cu Radu Prișcu. 1912. (Epuizate).
2. **Povestea unei fetițe.** Localizare din limba franceză. 1912. (Epuizată).
3. **Calendar portativ pentru tinerime.** 1913. În colaborare cu Radu Prișcu. (Epuizat).
4. **Anuarul I. al școlilor primare centrale rom. gr. or. de băieți și fetițe din Brașov pe anul școlar 1912—1913,** în colaborare cu St. Popovici și R. Prișcu. Brașov, 1913.
5. **Economia casnică.** Prelucrare din l. maghiară. 1914. (Epuizată).
- 6—8. **Cartea Soldatului, I—III.** (1915—1916). În colaborare cu Victor Brănișce și Ioan Brotea. (Epuizate).
9. **La Stână și Ispita.** Trad. din Grazia Delleda. Biblioteca „Semănătorul“. No. 13. Arad. 1916. (Epuizat).
10. **Piticii din Leaotung.** Trad. din Mauriciu Jokai. Bibl. „Semănătorul“. No. 50. Arad. 1919. (Epuizat).
11. **Protopopi de altădată ai Brașovului: I. Eustatie Grid.** Extras din „Țara Bârsei“. Brașov. 1933.
12. **Protopopi de altădată ai Brașovului: Gheorghe Haines.** Extras din „Țara Bârsei“. Brașov. 1934.
13. **E. Esclangon: Zece lecțiuni de astronomie.** Traducere în colaborare cu prof. Stelian Mărculescu.
14. **Protopopi de altădată ai Brașovului: III. Bratu Baiul și fiul său Nicolae („Coconu Baiul“).** Extras din „Țara Bârsei“. Brașov. 1936.

Protopopul Bartolomeiu Baiulescu

(1831—1909).

«...Și ca preot, și ca om, și ca părinte, el poate sta tuturora vie icoană de bună viețuire [fiind] una din cele mai frumoase figuri în vieța Românilor din Ardeal, un tip despre care s'ar putea scrie o carte, pe cât de interesantă, pe atât de plină de învățături practice și de bune îndrumări morale...»¹⁾

BCU Cluj / University Library Cluj

I.

I n a í n t a ș i í .

Importantul centru comercial și industrial care e astăzi Brașovul, a fost veacuri dearândul pentru Români un oraș cu tradiții de lupte îndârjite pentru câștigarea de drepturi și păstrarea legii străbune. Cetatea de sub Tâmpa a avut parte, în toate vremurile și în mai mare măsură decât orice alt oraș românesc din Ardeal, de preoți buni și harnici, care, în același timp, au fost și conducători îndrăsneți și pricepuți, atât în vieța noastră bisericească, cât și în cea națională.

Seria acestor preoți începe cu Popa Vasile, care ne-a lăsat cea mai veche cronică românească dela biserica «Sf. Nicolae». Protopopii Iane și Mihai au fost colaboratorii diaconului Coresi, cel dintâi fiind și «scriitor la cetate», iar cel de-al doilea câștigându-și merite frumoase pentru școala românească dela această

¹⁾ *Protopopul B. Baiulescu*, articol neșemnat, apărut în *Calendarul Minerva* a. XII (1910) p. 127.

biserică, școală amintită pentru întâia dată la anul 1495. Protopopul Radu Tempea, care publică în anul 1797 a doua gramatică românească tipărită în Ardeal¹⁾, e numit de către domnul N. Iorga «întâiul filolog ardelean care a cunoscut gramatica lui Văcărescu»²⁾, iar Al. Papiu Ilarian îl numără între cei mai însemnați apostoli ai românismului³⁾. Fiul lui, Radu Tempea, trece în Muntenia, unde e «întâiul dascăl al seminarului Episcopiei Râmnicului».⁴⁾ Protopopul Eustatie Grid, ca și vrednicii membri ai familiilor Tempea, nu se dă înapoi când e vorba să înceapă lupta grea și îndelungată cu Magistratul brașovean. El nu pregetă să bată drumurile până în îndepărtata Rusie, pentru a aduce de acolo cărți bisericești, odăjdii scumpe și scrisori dela țarina Elisabeta Petrovna către împărăteasa Maria Terezia, în care o roagă să inceteze «sila unației» în Ardeal.

Protopopul Gheorghe Haines pornește lupta împotriva Grecilor brașoveni pentru recăștigarea drepturilor Românilor în biserică din strada care astăzi poartă numele lui Gheorghe Barițiu.

Mai sunt însă și alții, până la vrednicul Ioan Popazu, care dela «Sf. Nicolae» trece episcop la Caransebeș, și după el, dar nu e locul aici să-i amintim pe toți care și-au mai câștigat merite neuitate, ca protopopii Barac, Petric, Voina și Saftu.

Toți aceștia din urmă și-au avut partea lor în lupta dusă cu mare îndărătnicie și cu o rară răbdare pentru realizarea scopului urmărit, de ei și de înaintașii lor, de sute de ani.

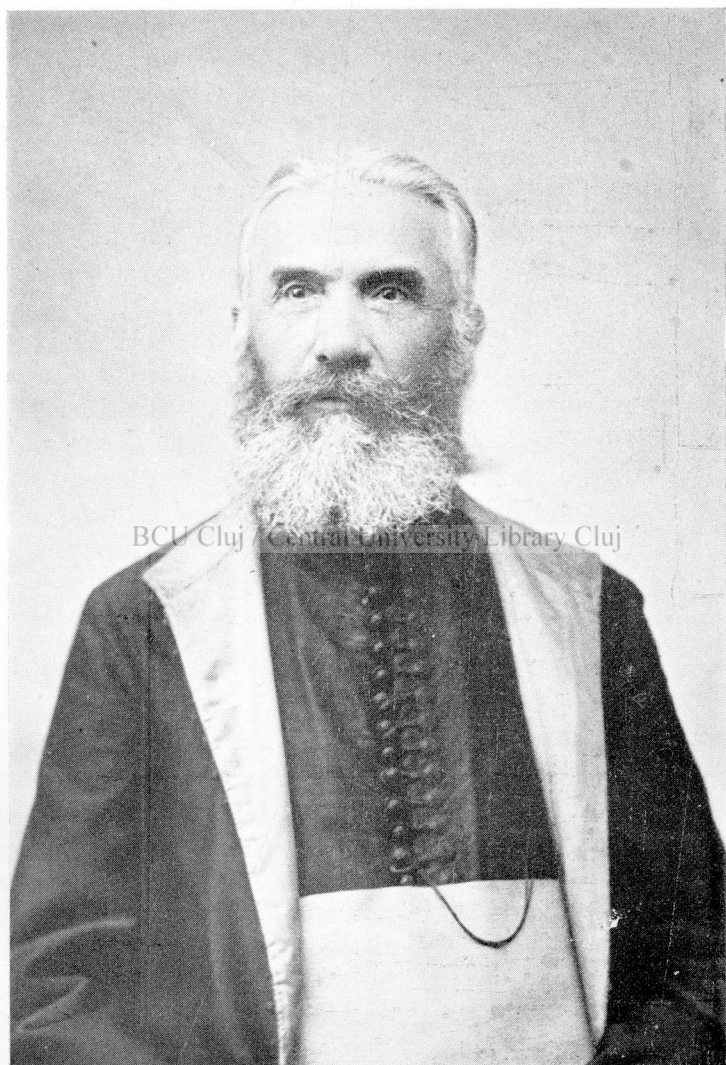
Dacă însă partea celor amintiți la început, până la Popazu, a celor care au dezvoltat o activitate atât de bogată în veacurile XVI—XVIII, a fost lupta pentru legea strămoșească, pentru drepturi și învățătură, partea celor amintiți mai în urmă a fost lupta pentru păstrarea drepturilor câștigate și străduința de a ridica pe credincioșii lor la același nivel cultural, la care ajunseseră alți cetățeni, privilegiați de soartă, ai acestui vechiu oraș. Intr'adevăr, încă din deceniul al patrulea al secolului trecut, încep frământările pentru realizarea unui alt vis al lor: ridicarea unui gimnaziu

¹⁾ Intâia e scrisă tot de un brașovean, la 1757, anume de Dimitrie Eustatievici, — fiul marelui protopop Eustatie Grid, — profesor de gramatică la școala din Șchei și apoi director al școalelor neunite din Transilvania.

²⁾ *Istoria literaturii române*, Vol. II. (ed. 1901) p. 293.

³⁾ *Gazeta Transilvaniei*, a. 1869. No. 77.

⁴⁾ C. N. Mateescu, în *Cuvântul Românesc*, a. II. p. 143.

PROTOPOPUL BARTOLOMEIU BAIULESCU
1831—1909.

românesc. Visul acesta a fost realizat în anul 1850, mulțumită lui Popazu, marelui mitropolit Șaguna, negustorilor și credincioșilor români din Brașov și Țara Bârsei, care au înălțat acest focar de cultură, la care au venit «să-și lumineze mintea și să-și încălzească inimile» tineri dornici de carte, nu numai de peste Carpați, ci și din îndepărtata Basarabie.

*

Câțiva ani mai târziu, la 1857, din frunțașă comună curat ortodoxă Zârnești, care a dat neamului nostru atâția bărbați mari, Șaguna aduce la Brașov un preot tânăr, pe Bartolomeiu Baiulescu. Prin calitățile sale rare și prin neobosita-i râvnă de a munci în via Domnului, ca și prin dorul său nepotolit de a-și vedea conaționali ridicându-se la același nivel cultural și mai ales economic, pe care-l atinseseră celelalte naționalități privilegiate, în scurt timp a ajuns atât de departe, încât cu drept cuvânt poate fi pus alături de «luptătorii fără preget» preoți dela biserica «Sf. Nicolae» și pe mulți din ei îi și întrece prin nenumăratele și frumoasele sale realizări.

II.

Copilăria și tinerețea lui B. Baiulescu.

Atât după tată, cât și după mamă, el se trage din numeroasa familie a Baiul-eștilor¹⁾, nume împrumutat dela muntele Baiul (situat la poalele Bucegilor, între Valea Buzăului și Piatra Craiului). Această familie, care la începutul secolului al nouăsprezecelea avea o vechime de câteva sute de ani, se despărțise cu timpul în alte numeroase familii, aproape toate de preoți, unele locuind în Zârnești, altele în Bran și altele în Tohan.

Unul din descendenții acestor familii, și anume Bratu (Bartolomeiu!) Baiul, mai târziu protopop «al treilea» al Țării Bârsei, luând în căsătorie pe nepoata judeului Aldimir (Nicodim, cu polecra Badiu) Bădilă, mort pe la anul 1750, își mărită pe a patra fiică a sa, Bucura, cu un nepot de văr, poate de al șaselea-șap-

¹⁾ Vezi: C. Mușlea: *Protopopul Bratu Baiul (1760–1831) și fiul său Nicolae („Coconu Baiu“)* 1782–1855, în *Țara Bârsei*, anul VII (1935) No. 3–6 și anul VIII (1936) No. 1–3.

telea grad, anume Ioan Nicolae Baiul junior, și el fiu de preot, care, după ce slujește câțva timp ca dascăl în Zărnești, e ales la 18 Iunie 1843 diacon la biserica de acolo.

Tânărul diacon joacă un rol important în viața națională a Românilor din Zărnești, fiind — împreună cu Nicolae Baiul senior, Nicolae Comșa, Bratu Dan, I. Smedu Meșean și Nistor Meșean — unul din corifeii lor în luptele îndârjite duse contra Magistratului sășesc al Brașovului. El e unul dintre cei care în 1844 semnează jalba, prin care Românii cer Magistratului ca arendașul să-și țină soția în frâu și să n'o lase să se amestece în treburile lui. Tot el e cel care, în mai multe rânduri, îndeamnă poporul adunat în fața bisericii, după serviciul divin, sau în casa sa, să ceară, în anul 1845, ca în locul notarului ungar Alexandru Molnár, cumnat al arendașului Martin Dick, să fie ales vărul său Ioan Alduleanu. Tot de el se jeluiește Magistratul în 1845 că a răzvrătit pe oameni, care au dat năvală să pună stăpânire pe registrele notariale, iar când notarul se refugiază în Curie, vreau să pătrundă și acolo, în timp ce alți doi frunțași proclamau pe Alduleanu ca notar al comunei. Când apoi Nicolae Baiul «Coconul», a plecat pentru un timp mai îndelungat la Viena, Ioan Baiul s'a îngrijit de creșterea tânărului orfan, nepot de soră, Ioan Alduleanu, care neputând fi notar în Zărnești, se duse la Sibiu, făcu dreptul și se stabilă ca avocat în Brașov (1846—1848), apoi ajunse membru al Curții de Casație din Budapesta.¹⁾

Hărțuit și șicanat zi de zi de către uneltele Magistratului, care vedeau în el o piedecă de temut în calea lor, și pururea pe drumul Brașovului, vara ca și iarna, unde trebuia să se prezinte în fața atotputernicilor stăpânitori pentru a-și da seamă de neîncetatele «răzvrățiri» ce le-ar fi pus la cale, în urma unei răceli, Ioan N. Baiul junior moare tânăr, ca și soția sa, în toamna anului 1845 sau în primăvara anului 1846²⁾, lăsând în urma lor doi orfani nevârstnici, Bratu (Bartolomeiu!) și Stana.

*

¹⁾ *Gazeta Transilvaniei*, 1871, No. 38.

²⁾ Matricula morților din Zărnești (anii 1812—1848) s'a pierdut și de aceea nu cunoaștem precis data morții celor doi soți.

Născut la 11 Iunie 1831 în Zărnești, Bartolomeiu își începe studiile la școala primară din sat, de unde trece la gimnaziul romano-catolic din Brașov, înființat în 1837, al cărui eminent elev a fost timp de patru ani, având ca profesor (și director în același timp) pe Iacob Mureșianu, apoi pe Andrei Mureșianu, Carol Veszely și alții.

În anul școlar 1845/46 el e trecut în matricula gimnaziului: «Baiul Bartholomaeus, 14 annorum, gr. non unitus. Pater: Joannes, sacerdos in Zernest»; în al doilea an (1846/47): «Baiul Barth. 14/?/a., ex Zernest, orphanus sacerdotis denati in Zernest»; în anul al treilea (1847/8): «Baiul Barth. 15 a. Tutor: Ioannes Aldulea, advocatus Coronae» fiind în «suprema grammatices classis», iar în anul al patrulea, pe care se vede că l-a făcut în particular, îl aflăm, la sfârșitul matriculei clasei sale: «Anno 1848/1849, mense Decembri a. c. privatus studiosus Bartholomaeus Baiulesc[u] ex Zernest oriundus, gr. ritus non unitus, annorum 17., deposuit examen ex omnibus studiis secundae Humanitatis Classis et quidem cum successu classis primae ex omnibus. Coronae, die 24-a Dec. anni 1849. Professore Jacobo Marosan m. d.»

Cât timp a studiat la Brașov, el a locuit în casa lui Iacob Mureșianu, unde locuise și vărul său Alduleanu, apoi Ioan Pușcaș, fiul preotului din Bran, Comșa Badiu alias Ioan Comșa, orfan din Zărnești, Andrei Dan, fiul preotului din același sat, Bartolomeiu Tipei, fiul «libertinului» tot de acolo, frații Bartolomeiu și Ioan Meșianu, și alții, care au studiat la același gimnaziu.

Având ca director, profesor și gazdă pe Iacob Mureșianu și cu râvna de carte, moștenită dela moșul său, nu e de mirare că tânărul Baiulescu și-a câștigat cele mai temeinice cunoștințe, fiind pregătit pentru cariera și activitatea care-l aștepta.

După terminarea studiilor gimnaziale, se înscrie, în anul 1849, la seminarul teologic din Sibiu (astăzi Academia Teologică Andreiană). El face acest pas, fie la îndemnul unchiului său Nicolae și al verilor săi Alduleanu și Meșianu, fie în urma firii sale blajine și a dorinței de a contribui cu ceva la ridicarea poporului căruia îi aparținea, fie din dorința de a îmbrățișa aceeași carieră, în care moșii și strămoșii săi putuseră lupta cu mai mult succes pentru drepturile și ridicarea neamului său. Izbucni-

rea revoluției îl silește însă să se întoarcă la Zărnești până ce se liniștesc vremurile¹⁾.

În vacanța Crăciunului anului 1850, el adresează guvernatorului civil și militar o jalbă, arătând că oficiul local din Zărnești a deschis cu puterea casa părintească, pe care el o închisese la plecare, și că a prefăcut-o în cazarmă, înstrăinând tot ce avea în ea. (Arhiva istorică a Municipiului Brașov No. 8981/1850). Răspunsul îl primește la 27 Ianuarie anul următor, cu No. 528/1851, în care inspectorul Branului, Basiliu Lacea, informează pe guvernator că locuința studentului Bart. Bajul nu a fost deschisă cu forța, nici nu a fost transformată în cazarmă.

În același an, și pentru ultima dată, tutorul i se schimbă a treia oară, în persoana viitorului protopop al Branului Bart. Mețianu (cel dintâi fusese «Coconul», iar al doilea Alduleanu). Actul (No. 1008/1851) e semnat de judele Nicolaus Bajul și de notarul Ioanne Mecian, viitorul episcop și mitropolit.

În singurul an cât studiază la Sibiu²⁾, în timpul cât nu avea cursuri, Baiulescu face practică în cancelaria consistorială, iar după absolvire e numit conducătorul ei, fapt decisiv pentru întreaga lui viață. Mai târziu Șaguna i-a încredințat aranjarea arhivei, din care nu mai rămăsese aproape nimic, fiind devastată de către husarii unguri, deasemenea și cu aranjarea bibliotecii sale proprii, constătătoare — înainte de revoluție — din peste 3000 cărți, care și ea fusese, parte distrusă, parte împrăștiată în toate părțile. În acest timp episcopul l-a cunoscut mai de aproape pe tânărul cleric, și văzând puterea lui de muncă și dorința de a-și câștiga cât mai multe cunoștințe, i-a dat o cameră chiar la reședință, apreciindu-l și îndrăgindu-l din ce în ce tot mai mult, ca pe un adevărat fiu al său. Baiulescu ajunge astfel omul de încredere al lui Șaguna, și unul din colaboratorii lui cei mai apropiați. Dovada încrederii ce o pusese marele arhiereu în tâ-

¹⁾ În Februarie 1849, de frica Ungurilor, Românii din Zărnești se refugiază peste munți. Alături de popor era și „inteligenta“ ca Alduleanu, notarul B. Mețianu, B. Baiulescu și alții, trecând potecile prin zăpada negăinată (neumbată?). Cf. *Noua Bibliotecă Română*, Tom I., a. 1882—83, p. 412 și 434.

²⁾ Adunarea diecezană din 12/24 Martie 1850 ridică durata cursurilor clericale, care până atunci erau de șase luni, la un an, hotărînd totodată ca orice cleric să fie dator a funcționa câtva timp ca învățător înainte de a fi hirotonit.

nărul student, și mai târziu în preotul ideal, a fost bogata core-spondență, care — cu sinceră durere, ne spune venerabila sa fiică, d-na Maria Baiulescu — a fost și ea distrusă în cursul războiului mondial, nerămânând din ea decât patru scrisori.

III.

Invățător și preot în Zărnești.

Oricât de mult l-ar fi legat venerația sa față de marele arhieru, ca și pasiunea față de biblioteca episcopală și cancelaria Consistoriului, unde își petrecea, muncind, timpul liber, Baiulescu se întoarce în comuna sa, unde știa că are îndatoriri și mai mari față de poporul din mijlocul căruia ieșise și pe care-l iubea mai mult decât credea.

Aici, el funcționează câțva timp ca învățător, dar în 1851, când Șaguna trece prin Zărnești cu prilejul uneia din vizitațiile sale canonice, bunicul său Nicolae Baiul, care era înaintat în vârstă, îl roagă pe episcop să-i facă nepotul capelan, ceea ce Șaguna primește cu plăcere.

În 11 Ianuarie 1851 el se cunună la biserica «Sf. Nicolae» din Brașov, cu Elena, fiica negustorului Gheorghe Gheorghiu. Acesta era un refugiat din Muntenia, care și el se căsătorise la Brașov, unde și rămâne toată viața¹⁾. Viitorul preot nu putea face o alegere mai potrivită, căci soția sa a fost o femeie înzestrată cu multe daruri alese, un suflet bun, o mamă iubitoare și înțelegătoare, o colaboratoare prețioasă pentru soțul ei și o devotată sprijinitoare a celor necăjiți și lipsiți. Vieța lor casnică le-a fost fericită până la sfârșitul vieții și binecuvântată cu patru copii.²⁾

În același an, în ajunul Sfântului Andrei, 29 Noemvrie, a fost sfințit preot, în 6 Decemvrie a slujit sfânta liturghie în biserica «Sf. Nicolae» din Șcheii-Brașovului și după scurt timp a

¹⁾ În matricula cununaților dela „Sf. Nicolae“ aflăm următoarele date: „Bartolomeus Bajulescu, Zărnești, june, ani 20 ⁵/₁₂ și Elena, fiica negustorului Iordache Georgiu, Bolgarseg, întâia căsătorie, ani 17. Nași: protopopul Ioan Petric și soția Zoița. Preot cununător: protopopul Petru Gherman“.

²⁾ După o căsnicie ideală de 44 ani, într'un studiu al său: „Femeia română din Transilvania“, publicat în „Transilvania“ (No. 1. din a. 1895), el îi descrie frumoasele calități de soție, de mamă și de femeie ideală, fără a-i aminti — bine înțeles — numele!

fost instalat preot în Zărnești, unde mai erau preoți: vărul său «namesnicul» Bartolomeiu Meșianu, Ioan Dan și Ioan Comșa, și unde a servit cu toată evlavia care l-a caracterizat întreaga-i viață, până la 11 Mai 1857.

Despre activitatea sa pastorală din acești șase ani nu ne-au rămas date. Nu ne îndoiim însă că — cu toată vârsta sa de douăzeci de ani — această activitate i-a fost ca și sufletul, în toată viața sa, curată și neprihănită. Ca învățător însă — căci cât a rămas acolo, nu și-a părăsit acest al doilea altar — știm ce a făcut, deoarece nici un an nu trece de când își începe activitatea, și numele său trece peste granițele comunei natale, când «Gazeta Transilvaniei»¹⁾ publică următoarele într'o corespondență din Zărnești (a lui Gh. Barițiu) către Iacob Mureșianu: «Știi bine că foștii școlari ai D-tale: Ioan Meșianu și B. Baiul aujunseră a fi printre capii comunei, cel dintâi notar, al doilea preot și profesor. Acești bărbați tineri, dar plini de zel și bunăvoință, aduseră școala, care în anul 1849 începu a înflori iarăși, într'o stare înflorită...»

Și în adevăr, el a fost cel care în 1852 a deschis, cu cheltuiala sa, clasa a doua la școala din Zărnești, instruind trei ani de zile pe copiii chiar în propria sa locuință, învățându-i să citească și să scrie cu caractere latine, ceea ce unchiul său «Cocorul» ceruse să se facă încă cu mai bine de un sfert de veac înainte. Astfel școala aceasta, care și mai înainte era considerată ca una dintre cele mai bune din ținut, în acest timp este cercetată de un și mai mare număr de elevi, nu numai din Zărnești, ci și din satele Branului.

În același timp, ca și odinioară unchiul și moșul său, el îndeamnă și ajută pe tinerii mai talentați din comună să-și continue studiile la liceul românesc din Brașov, care se înființase abia de câțiva ani. Dintre aceștia amintim pe Ioan Garoiu, nonagenarul avocat brașovean, Ioan Dobrean, Aldimir Badiu, Gh. Ghimbășan și I. Șenchea, cei din urmă trecuți ca profesori în Muntenia.

Tot atunci «Popa Brătucu»²⁾ ia și inițiativa ajutorării fami-

¹⁾ Anul 1852, No. 33 p. 131.

²⁾ Nume ce i se dase de către prieteni și mai târziu și de către parohieni, pentru a nu-l confunda cu popa „Bratu” (Bartolomeiu Meșianu) vărul și colegul său în preoție! Vezi I. Turcu: *Excursiuni pe munții Țării Bârsel și ai Făgărașului*, Brașov, 1896 p. 62.

liilor lipsite din comună, împarte cărți și haine elevilor lipsiți, adună pe feciori și fete în biserică sau în școală și face cu ei catehizație, îndeamnă pe părinți să-și dea copiii la meserii — în care scop face și o fundație din partea ce o avea ca proprietar al muntelui Zănoaga, din al cărei venit se dau și azi ajutoare copiilor din sat, — intervine ca lefa învățătorilor să fie majorată, dar nu-și uită nici de celelalte datorii ale sale, căci în fiecare Duminică predică, și cu orice prilej dă sfaturi bune și folositoare orîșicui îi cere.

Pentru toată această activitate bogată, Șaguna îl distinge în anul 1856, când avea abia vârsta de 25 ani, cu «Laudatur». ¹⁾

În acești cinci ani și jumătate cât a funcționat în comuna sa natală, — timp în care a realizat mai mult decât alții în 20 sau 30 de ani, — el semna — cum se vede din matriculele comunei bisericesti: La 21 Dec. 1851 «Vartholomei Bajulescu capelan»; la 19 Mai 1852: «paroh», la 27 Martie 1852: «Bart. Bajul». Ultima sa semnătură o aflăm la 30 Septemvrie 1857 în matricula morților.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

IV.

Preot în Brașov.

În acest timp la biserica așa zisă «grecească», din Cetatea-Brașovului — ridicată cu mari greutate în anul 1787, de către negustorii români brașoveni, de câțiva Greci și cu ajutorul bănesc al unor boieri din Principate, pe seama tuturor credincioșilor ortodocși din interiorul orașului — lucrurile mergeau tot mai rău. ²⁾ După ce s'au văzut în biserică nouă, Grecii

¹⁾ Această informație ne-a fost comunicată de d-na Maria B. Baiulescu, fără să ni se precizeze mai de aproape în ce consta această distincție. Ne-am adresat câtorva preoți mai în etate, dar nici unul nu ne-a putut da vreo lămurire. Singur C. Sa Păr. Ilarion Plotogea din Tohanul-Nou, în vârstă de 92 ani, ne-a comunicat că decedatul frate mai mare al C. Sale, Ioan, îi spunea de multeori că Păr. Baiulescu era dascăl iscusit, iar în biserică preot model, zelos și activ. Sfinția Sa crede că „Laudatur“ era un „decret“, care se da celor mai merituoși preoți. Fericitului Șaguna îi plăcea ca și pe certificatele tinerilor care cereau să fie primiți în cursul clerical sau pedagogic, să pună cu propria sa mână rezoluția, în limba latină.

²⁾ Vezi mai pe larg: C. Mușlea: *Protopopul Gheorghe Haines (1769—1812)*, Brașov, 1934, p. 3—10, extras din „Țara Bârsei“, a. VI (1934) N-rii 1—3.

companiști s'au purtat ca ariciul cu sobolul. Pe preotul român Gheorghe Haines l-au scos din locuința ce o avea în curtea bisericii, luându-i, în vreme de iarnă, ferestrele; pe parohul Nicolae Panovici, care în anul 1805 fusese trimis preot militar, n'au mai voit să-l primească în biserică, când s'a întors în 1815, și numai văzând că n'au încătrău, constrânși de ordinele aulice No. 9705 din 7 Noemvrie 1816 și No. 1261 din 23 Aprilie 1819, s'au îndurat să-l primească. Ei cereau înainte de toate: 1) să fie scoși de sub jurisdicția episcopului din Sibiu, 2) preotul român să fie scos din biserică, și 3) să-și poată aduce preot din Grecia. Dorința întâia nu și-au putut-o realiza decât pentru treizeci și ceva de ani — printr'o decizie abuzivă a Curții din Viena, care, la cererea lor, când au câștigat procesul contra Românilor — i-a trecut sub jurisdicția episcopului sârb din Buda, — aceasta numai după moartea lui Șaguna, la 1887 — și până în anul 1924, când, în ziua de 8 Dec., I. P. S. Sa Mitropolitul Dr. Nicolae Bălan, sosit la Brașov pentru instalarea fericitului protopop Dr. Iosif Blaga, două zile mai târziu, după ce a celebrat sfânta liturghie în biserică «Sf. Treime», a dat citire actului (No. 11.081—1924), prin care a declarat-o întrată în legătură canonică cu mitropolia Ardealului, «cu toate consecințele, drepturile și datorințele care rezultă din această legătură», reincorporând-o astfel la protopopiatul Brașovului. A doua dorință de asemenea li s'a realizat — cazul lui Haines și Panovici! — în care scop n'au stat pe gânduri să arunce, nu odată, cărțile românești din biserică — și a treia tot așa, căci și-au adus și preoți din afară. Unul din ei însă, Cristofor, și-a părăsit biserică, de teamă să nu i se întâmple ceva (era în timpul războiului ruso-turc din 1787—1792!), iar un altul, Ierotei Stamatî, nu voi să depună jurământul de credință față de capul statului, nici cel de supunere față de episcop. —

Dela o vreme însă companiștii greci nu se mai mulțumiră cu nenumăratele necazuri ce le făceau Românilor prin nesfârșitul proces ce-l începuseră pentru a se face stăpâni pe biserică. Acum căutau să-i șicaneze chiar în cursul serviciului divin.

Astfel, obosiți și descurajați de această purtare, o parte din cele 80 de familii românești se hotărîră — până la o rezolvire dreaptă a procesului — să-și facă o capelă provizorie, cu toate că nu exista nicio dispozițiune, nici politică, nici bisericească,

prin care Românii ar fi fost excluși dela această biserică, și fără a fi renunțat dela dreptul lor cel sfânt față de ea. Iși făcură deci o capelă, într'o casă particulară, iar unii dintre ei, care preferară să supoarte și mai departe neplăceri din partea Grecilor, rămaseră tot la biserică¹⁾.

În fruntea bisericii române ortodoxe din Ardeal ajunsese însă, de câțiva ani, energicul episcop Șaguna, despre care austriacul Alois Sentz, doctor în drept și profesor de procedură judiciară la Academia de drept din Sibiu, fost mulți ani de zile redactor la «Siebenbürger Bote», și care l-a cunoscut de aproape pe marele arhiereu, scrie cu acest prilej, sub pseudonimul «Ein Unbefangener»: «... În persoana actualului mitropolit Șaguna, în fruntea bisericii ortodoxe din Transilvania fu rânduit un arhi-păstor, în care ca într'un focar se concentrase cugetarea și sentimentul bisericii ort. din Transilvania, trezită la conștiința de sine. Deoarece prin cuvântul și fapta sa acest bărbat era expresia timpului și a bisericii sale, el deveni omul vremilor sale și al bisericii sale, neputând tolera ofense din partea membrilor societății comerciale grecești renitente, care, după toate aparențele, în alte vremuri și în alte împrejurări, s'ar fi putut pune cu succes în scenă!»²⁾.

Pe atunci Grecii aveau un preot, Gherasim Dendrinos, adus din Turcia, care pe lângă că nu avea nici pregătirea necesară, mai avea și o purtare nedemnă și imorală. Șaguna îl provocă pe călugăr să se prezinte în fața Consistoriului, ca să se justifice, dar acesta declară că nu recunoaște în episcopul Ardealului pe superiorul său. În urma anchetei făcute și a martorilor ascultați, Dendrinos fu destituit și trimis la mănăstirea de unde venise, fiind înlocuit, în mod provizoriu, cu Baiulescu, până

¹⁾ „Memorandulu substernutu Casei representative a Dietei unguresci de Romanii Brasloveni dela biseric'a Santei Treimi la anulu 1871, în cauz'a vechiei controversse cu *pretinșil* Greci dela aceeași biserică“. Edițiunea Albinei. Pesta, 1874, p. 62.

²⁾ „Ein juridisch-politisches Charakterbild getreu nach dem siebenbürgischen Leben gezeichnet“, Sibiu, 1868 p. 73—74. — Cf. „Aktensässiger Sachverhalt des Kirchenstreites der gr. or. Bürger rom. Nationalität gegen die gr. or. Bürger griechischer Zunge wegen der Dreifaltigkeits Kirche in der innern Stadt Kronstadt“, von Nic. Strevoiu, Brașov, 1881, — „Notițe despre întâmplările contemporane“, de Ioan Cavalier de Pușcariu, Sibiu, 1913, p. 145.

când companiștii își vor căuta un preot calificat. Atunci Grecii se revoltară, declarând că nu numai nu-l vor recunoaște pe preotul numit ca administrator, dar nici pe episcop nu-l recunosc de cap al bisericii lor. —

Astfel tânărul preot din Zărnești e silit să-și intrerupă rodnică și multilaterală sa activitate de acolo, și să primească delicata și anevoioasă misiune ce i se încredinșase. Cât timp a avut această însărcinare, el s'a achitat — cu toate mizeriile și greutățile ce a avut să le întâmpine — cu multă demnitate și cu și mai multă conștiinciozitate, dându-și seama de răspunderea mare ce o avea.

Grecii, obișnuiți să li se facă în toate pe plac, sprijiniți de Sașii brașoveni, care nu vedeau în ei nici un pericol, ca și de comunitățile grecești din cele două capitale, Pesta și Viena, — unde aveau strânse legături cu toate autoritățile, — nu mai știau ce să facă de ciudă și se svârcoleau în tot felul. Dar totul fu zadarnic. Se jeluiră guvernului, care le respinse cererea (rezoluția No. 9680 din 20 Noemvrie 1857), ba, ce e mai mult, deoarece în adresa lor folosiseră expresii jignitoare față de Șaguna, fură aspru dojeniți, ceea ce nu uitară nici în a. 1869, când, într'o broșură, răspuns la pamfletul (sic!) lui Sentz¹⁾, ei se văicăresc amarnic pentru alungarea *sărmanului*²⁾ Dendrinos, pe care Șaguna l-a tradus (?) în fața Consistoriului, și fără nicio anchetă și interogatoriu îl alungă pur și simplu din preoție, obligându-l ca în decurs de trei zile să părăsească Ardealul, altcum va fi dus sub escortă. Episcopul însuși a aruncat *cu forța* de gâtul comunității grecești un tânăr preot român *fără experiență*, cu îndatorirea ca, deoarece în biserică serviciul divin trebuie să se țină în *limba grecească* (?) — să învețe această limbă, *ca să continue* (?) slujba în această limbă, punându-i totodată în vedere că postul lui e provizoriu și va dura numai până atunci când biserica, conform *prerogativelor* (?) ce le are, își va putea alege un preot. (Despre această obligație, impusă administratorului Baiulescu, se vorbește și în altă broșură în legătură cu neînțelegerile dela

¹⁾ Felelet ily című röpiratra: „Ein juridisch-politisches...“. Egy jól-érfesült (bineinformat! — Unbefangener — nepărtinitor!) által. — Pest, 1869, p. 37.

²⁾ Sublinierile sunt ale noastre!

această biserică¹⁾, dar nu așa cum o prezintă broșura de mai sus, ci astfel: «... căruia nu se putu reține de a-i ordona cu stricteță să nu întrelase a-și da silința de a învăța limba grecească, pentru a putea ține serviciul divin în acest idiom», ceea ce Baiulescu a și făcut-o — și credem că nici n'ar fi fost lipsă să i se pună în vedere acest lucru! — ajungând să cunoască atât de bine limba aceasta, încât a și tradus un Catehism grecesc, apreciat de forurile bisericești).

Comaniștii se mai jeluiră și ministerului de culte și instrucțiune publică din Pesta, precum și ambasadei turcești din Viena, și nu se îndurară să primească în biserică pe noul preot numit interimar, până când nu li se ordonă să-i pună la dispoziție casa parohială și să i se plătească, din fondul bisericii, salariul, începând din ziua când a fost numit administrator, iar în cazul când comunitatea ar continua să se împotrivescă, orice activitate a epitropilor să fie interzisă, și cassa bisericii pusă sub cheie²⁾.

Grecii nu se speriară nici de aceste amenințări, dar faptul că Șaguna trecu dela vorbe la fapte, și, — indignat de atâta reavoință, — îi anatemită³⁾ — pedepsă atât de rară în biserică noastră — puse capăt acestui scandal: revoltații bătură în retragere. În adresa oficiului protopopesc No. 120 din a. 1857 către preoții din protopopiatele I, II și III. ale Brașovului, semnată de Ioan Popazu, se spunea între altele: «... Așa Preluminatul Scaun Episcopesc, prin rânduiala sa din 9 Mai, No. pres. 136, publicată și numiților Greci, pune sub canon arhieresc pe creștinii dela biserică «Sf. Treime» din Cetatea-Brașovului, așa numiții Greci⁴⁾, și prin părinteasca ordinăciune din 16 Mai, No. pres. 148 a. c. mă rânduiește pe mine, ca să opresc în numele Excelenței Sale Arhierelui nostru și pe preoțimea eparhială din protopopiatele Brașovului dela orice slujbă bisericească în parohia bisericii noastre dela «Sf. Treime», sub incurgerea pedepsei

¹⁾ *Denkschrift zur Beleuchtung der Rechtslage der griech. Kirche „Zur Heiligen Dreifaltigkeit“ in Kronstadt, Budapesta, 1881, p. 39.*

²⁾ Ein Unbefangener, p. 74—75.

³⁾ Bart. Baiulescu: *Monografia comunei bisericești gr. or. române a „Sfintei Adormiri“ din Cetatea-Brașovului, cu acte și dovezi.* — Brașov, 1898, p. 32 și 177—178.

⁴⁾ Sublinierile nu sunt ale noastre!

celei mai grele. Drept aceea... Vă poruncesc ca să nu îndrăsească vreunul din Frățiile Voastre a face cea mai mică slujbă dumnezeiască poporenilor dela biserica așa numită grecească din Cetatea-Brașovului, căci, [cel] care se va atinge cu slujba cea mai mică de vreunul dintre creștinii puși sub canonul arhieresc, se va pedepsi greu, după toată asprimea Sf. Canoane și se va privi ca *un vânzător* și ca *un necredincios, care se leapădă de supunere și ascultare către Sf. Episcopie a noastră*, ca și *asa numiții Greci*, și se dă de partea lor, adică de partea acelora ce se împotrivesc Prealuminatului nostru Scaun Episcopesc...»

Și totuși, Grecii o mai duseră câțva timp cu încăpățănarea lor, făcând mare tărăboiu prin ziare și publicând injurii la adresa lui Șaguna, iar când unul din ei muri, îl îngropară fără preot. În «Felelet» ei afirmă că trei dintre ai lor au fost îngropați fără sfânta împărtașanie și fără preot, iar copiii au rămas nebotezați până când în sfârșit «tânărul preot nu a fost *introdus cu forța brachială* [?!] în oficiul său, iar interdicția numai întru atâta a încetat, încât singur preotul român ce li se impusese cu forța [!], putea face servicii pe seama Grecilor. Preotului grec însă episcopul nu i-a dat binecuvântarea și nu i-a dat dreptul de a servi, cu toate ordinele mai înalte și și mai înalte! Nu discutăm natura interdicției, dar observăm că această pedeapsă bisericească, produs al orbirii medievale și al bunului plac al preoților, a ieșit din modă...»¹⁾.

Baiulescu primise însă ordin să comunice lui Șaguna numele acelor parohieni, care se vor pocăi și vor declara că recunosc pe episcop ca șef al bisericii lor, pentru a fi deslegați de anatemă.

A mai intervenit apoi și guvernul, la a cărui dojană reprezentanții bisericii se înmuieră și se prezentară în fața preotului, predându-i o adresă, semnată de Ioan Alexi, Mercur D. Doseos, Anastasi I. Safrano și Gavril Karpovits, datată 26 Nov. 1857, comunicându-i că, în urma ordinului primit dela locotenența guvernială, îl primesc ca preot provizoriu, asigurându-i, începând din 11/23 Mai, salariul obișnuit al preotului, adică 436 fl. monedă conv. iar bani de chirie 150 fl. m. c., anual, invitându-l să-și înceapă serviciul la «Sf. Treime»²⁾.

¹⁾ Pag. 37.

²⁾ B. Baiulescu, *op. cit.*, p. 32 și 178.

Astfel, în Dumineca după Sfânta Maria, Baiulescu oficiază primul serviciu divin în limba românească, vrând — la ordinul lui Șaguna — să facă o parte din serviciu și în limba grecească. Dar Grecii îl opriră. Cu aceasta începe seria a doua a șicanelor de tot felul, căci Grecii îi căutau mereu pricină: ba cerând scurtarea serviciului divin, ba schimbând orele de serviciu și interzicându-i să citească în biserică circularele episcopoești, cerându-i în schimb să se acomodeze ordinelor reprezentanței comunității, făcându-l astfel să ajungă adeseori în coliziune cu ordinele episcopului și cu tipicul. Baiulescu însă dădu dovadă de o răbdare îngerească și de foarte mult bun tact, ca și de o extraordinară bunătate sufletească, cu care subjugă chiar și pe adversarii săi, așa încât, timp de zece ani, suferi totul fără să cârtească, îmbunând și împăciuind cu duhul blândeții, conștient de scopul urmărit de marele arhiereu. Astfel, împotriva lui nu s'a putut face nici o plângere, cu toate că Grecii nu încetară tot timpul să asalteze autoritățile, cerând înlăturarea lui și recunoașterea preotului grec¹⁾. —

Văzând că lucrurile s'au mai potolit, mulți dintre Români reveniră la biserica «Sf. Treime» deoarece capela lor provizorie devenise neîncăpătoare, iar în anul 1864 chiar ei cerură ca această capelă să fie închisă și ei să treacă cu toții la «Sf. Treime». Aceasta nu se făcu decât în 1866, când Toma Vasiliu, parohul dela capelă muri și Baiulescu fu încredințat să administreze și parohia văduvită și când, după câțva timp, în același an, Consistoriul îndrumă pe Români să treacă la biserica «Sf. Treime». Grecii însă se îndârjiră din nou și protestară la guvern, ba merseră cu îndrăzneala lor atât de departe, încât, deoarece în calendarul editat de Johann Gött: «Der Sächsische Hausfreund», între adrese, la rubrica: «Biserica românească orientală» biserica lor era trecută ca fiind unită cu biserica (de fapt capela!) «Adormirii Maicii Domnului» de pe Târgul-Grâului, a Românilor²⁾ — insistară să se publice în ziarul german local «Kronstädter Zeitung» (No. 12 din 24 Ian. 1868), următoarea rectificare: «...Noi nu vrem să afirmăm că membrii capelei după, moartea preotului lor să nu cerceteze biserica noastră. Ei primesc ospitalitatea noastră, față de care comunitatea e obligată

¹⁾ Id. *ibidem*, p. 33.

²⁾ În *Felelet* se susține că Românii au cerut să se publice astfel!

prin uzul general, prin datorința creștinească, legile creștinești și ordonanțele civile, după cum cu mult înaintea lor au primit-o coreligionarii noștri din Blumăna¹⁾ și o mai primesc, și care, întocmai ca cei de pe Târgul-Grâului, astăzi nu au local propriu de închinare și sunt siliți să se închine în biserici străine. Prin această frecventare însă cei de pe Târgul-Grâului nu mai au nici ei nici o îndreptățire asupra bisericii noastre, ca și cei din Blumăna...» Ceea ce însemna că Românii erau numai *tolerați* în biserica lor! Autorul broșurii «Felelet» mai adaugă însă: «...frecventarea exercitată astfel nu se poate numi drept de proprietate și dacă ar da vreun drept, mai există în Brașov o clasă socială, care, aproape dela zidirea ei, a cercetat această biserică, deci acesteia i s'ar cuveni întâietatea față de Români!»²⁾

Ca să înțelegem însă și mai bine simțul și iubirea creștinească a Grecilor, precum și situația lui Baiulescu, cităm următoarele dintr'o scrisoare a lui Șaguna către Iacob Ranicher, consilier guvernial, datată 26 Sept. 1866: «Parohul meu românesc din Brașov, care fu instituit *quam talis* pentru Românii cei excluși din biserica *pretensiv* grecească, a murit înainte cu 5—6 săptămâni. Atunci aflai de bine a încredința pe acești creștini orfani în cele spirituale deocamdată preotului dela biserica grecească. S'a întâmplat apoi după două săptămâni că unui Român i se născu un copil, pe care preotul voia să-l boteze în biserică, precum este obiceiul. Dar Grecii *pretensivi* nu au permis preotului să săvârșească botezul în biserică, care este exclusiv averea lor, și astfel copilul fu botezat în casa părintească. Din acest incident Grecii mei l-au tras la răspundere pe preotul lor: cum își poate el permite a mărturisi și a cumineca pe soldații cezaro-regești de naționalitatea română în biserica lor grecească!»³⁾ —

Indignați, Românii trimiseră la Șaguna o delegație, care se plânse de purtarea Grecilor și ceru să-i declare membri ai bisericii, ceea ce se și făcu prin adresa No. 85 a Consistoriului, din 29 Ianuarie 1868, prin care se hotărăște: paritatea limbilor românească și grecească în serviciul divin, epitropii să fie aleși și

¹⁾ „Neorusticii“ (Nota autorului).

²⁾ *Idem*.

³⁾ Ioan Lupaș: *Mitropolitul Andrei Baron de Șaguna*, Sibiu, 1909 p. 504—505.

dintre Români și dintre Greci, numindu-se ca preot grecesc ieromonahul Dositeiu Georgiu, iar românesc B. Baiulescu.

Grecii însă nu se mulțumiră nici cu aceasta, ci reîncepură vechiul proces contra Românilor, — proces pornit aproape odată cu clădirea bisericii — de astădată însă pe cale politico-administrativă, prin minister — declarând că nu vreau să-l recunoască pe Șaguna ca mitropolit al lor.

Intristat și indignat de atâta îndrăsneală, Șaguna îi pedepsi a doua oară cu anatema, trimițând lui Baiulescu următoarele îndrumări prin adresa No. Consist. 326 din 20 Martie 1868: «Fiindcă Consistoriul Arhidiecezan a hotărît astăzi ca biserica dela «Sf. Treime» din Brașov să se închidă înaintea creștinilor greci și bulgari, care prin purtarea lor anticanonică au căzut în eterodoxie; ca pe averea bisericii și a școlii să se pună sechestru, și curatorii să se suspende până când nu se vor dovedi de ortodocși; pentru aceea, având compătimire către acești creștini păcătoși, îți dau acea îndrumare arhiepiscopescă ca la întâmplări de orice bolnăvire a acestor creștini, a soțiilor sau copiilor lor nevinovați, să fi cu cea mai mare priveghiere și să le săvârșești orice serviciu duhovnicesc ce ar cere dela Cinstia Ta, ca nimeni să nu moară nebotezat, necuminecat și neîngropat cu cinste. De această îndrumare arhierescă să faci întrebuințare numai la cazurile anumite, iară mie relația»¹⁾.

În acest timp corespondența între Șaguna și Baiulescu este și mai deasă. Dintre cele patru scrisori dela Șaguna, trei sunt din anul 1868. Pe cea dintâi, cu data de 13 Februarie 1868, Șaguna o termină astfel: «...Eu tot me ocupu încă cu treaba grecilor. Eu mi punu totă speranția în privinția celor ce am otaritu în acea treaba spre Dumnedieu, și spre institutiunile bisericesci, și de si voiu avea lupte mari, pôte, și cu regimu, eu inșă tragu

¹⁾ În *Gazeta Transilvaniei*, No. 26. din 1868, se spune că în Dumineca Floriilor protopopul Iosif Barac a mai citit în biserica „Sf. Treime” un act mitropolitan, în care Șaguna arată mai pe larg greșelile de care s’au făcut vinovați Grecii: „... *crima de răsturnare a învâțăturilor biblice și canonice și delictul disprețuirii dragostei și îngrijirii părintești a acestui Consistor*, și prin aceea au căzut în eterodoxie, și ca eterodocși nu pot avea preot ortodox, nu se pot lăsa în biserica ortodoxă, nici pot fi părtași de serviciu bisericesci, sau de misterii, și așa și averea bisericii ortodoxe are a se lua dela eterodocși și a se pune sub sechestru... până când numiții nu se vor întoarce la ortodoxie și la ascultarea stăpânirii lor legale bisericesci.....”.

nedajdea, ca voi reusa cu cin[s]te, căci dreptatea este pe partea noastra, si eu dela dreptate nu voi ierta cât este negru sub unghie».

În a doua, din Pesta, la 7 Mai 1868, intitulată: «Iubitului nostru Parochu Bartolomeiu Baiulescu», îi cere să trimită consilierului de secțiune din ministerul de culte, Cavaler de Pușcariu, numele celor 49 Brașoveni, care au cerut dela Magistratul Brașovului să se dea voie celor cinci ctitori să facă biserica din Cetatea-Brașovului, și continuă astfel: «insemnandu totodata langa numele fiecarui, *ca fostau grecu sau romanu?* si ca esista seau nu esista astadi urmatori ai acelu 49 crestini si civi brasioveni; insa te rogu ca lucrulu acesta sălu faci cu tóta rigoroșitatea de consciintia, fora patima si partinire».

În cea din urmă, din Sibiu, 7 Sept. 1868, îi dă acea «îndreptare: ca ori cand te vor chema grecii, sa te duci, dar la întrebările lor, seau la spusele lor, se nu le respunđi alta, decat ca săți le dea în scrisu, si tu le vei responde în scrisu, dar la întrebările lor verbale nu le poti da respunsu verbalu, ca să nu se faca Missverständniss»¹⁾.

Când apoi ministerul recunoscă în parte hotărîrea consistorială, admitînd paritatea celor două limbi, Șaguna, în ședința din 10 Iulie a Consistoriului Arhidiecezan, dispuse ridicarea interdicției și deschiderea bisericii, numi ca paroh pe Dositeiu Georgiu, care — după ce-și va termina săptămăna de serviciu — se va prezenta în fața mitropolitului pentru a fi înzestrat cu singelia de paroh și spre a primi binecuvăntare și instrucțiune arhierescă, Baiulescu rămănănd administrator vremelnic, pănă la deciziunea finală.

Grecii însă nici acum nu se împăcară, și nu recunoscără nici deciziunea ministerială, ci făcură apel la dieta ungară, care în anul 1871 enunță ca dreptul de administrare asupra averii bisericii să se facă prin tribunal.

În tot acest timp Baiulescu, ca președinte al consiliului parohial, încercase — ca și Șaguna, și alții — să facă pace, dar zadarnic, și atunci, zile întregi, el începu să caute prin podurile negustorilor Ioan Iuga, Gh. Nica și alții, acte cu care să se dovedească dreptul Romănilor la biserica «grecească», iar noaptea

¹⁾ Din corespondența familiei Baiulescu.

le studia împreună cu alți buni Români, redactând memoriile peste memoriile. Nu peste mult însă Românii din Cetate au îndurat o lovitură foarte grea prin moartea marelui arhiepiscop, întâmplată la 16/28 Iunie 1873, pierzând pe cel mai vajnic sprijinitor al lor. Pe lângă aceasta nici politica Românilor nu era bine văzută de Unguri, astfel că ei pierdură procesul la Curtea de Casație din Budapesta, care, cu No. 1100, aduse, în zilele de 24—26 Mai 1887, sentința ca averea mobilă și imobilă — a lui Grigorie Brancoveanu, care lăsase bisericii «grecești» moșiile sale dela Sâmbăta-de-Sus și Poiana-Mărului! — să se pună la dispoziția comunității grecești, biserica să fie declarată biserică cu caracter național grecesc, iar *comunitatea, ca persoană juridică, va trăi până și în persoana ultimului locuitor ortodox de naționalitate grecească din Brașov*¹⁾. — Un act de zdrobitoare și umilitoare nedreptate în plus, pe lângă celelalte multe și nenumărate. —

În 26 Oct. 1887, Baiulescu, voind să înceapă serviciul divin, află porțile bisericii închise. Epitropii îi aduseră la cunoștință că nu i se mai permite a servi în ea, fiind declarată național grecească²⁾, iar peste câteva zile, la 1. Noemyrie, îi trimiseră și o adresă.

Baiulescu se adresează atunci poliției și-i cere asistența, pentru a-și împlini datoria, dar i se răspunde că ea nu are căderea de a se amesteca în chestii care au fost decise pe cale judiciară. Mitropolitul Miron Romanul, în trecere prin Brașov, încearcă o împăciuire, ca cel puțin serviciul divin să nu sufere, dar Grecii erau acum tari și mari, adevărați creștini, și nici nu vreau să audă de așa ceva, ba, ce e mai mult, cer să fie trecuți la dieceza sârbească din Budapesta, ceea ce Curtea, fără a mai consulta Consistoriul, le și admite.

Generoșii biruitori nu s'au mulțumit însă nici cu atâta, ci, pe lângă spesele procesuale — de vreo zece mii florini — pe care Românii au trebuit să le plătească — jumătate și jumătate —,

¹⁾ Șaguna încercase în mai multe rânduri să împiedece acest dezastruos proces, al cărui sfârșit îl prevăzuse. Ca și prietenul său, Ioan Cavaler de Pușcariu, el fusese de părerea ca Românii să aștepte ca Grecii să se stingă sau să se asimileze, cum s'a întâmplat cu cei din Făgăraș, Sibiu, Hunedoara, etc. V. *Notițe despre întâmplările contemporane*, de I. Cav. de Pușcariu, Sibiu, 1913, p. 149.

²⁾ *Gazeta Transilvaniei*, 1887, No. 235.

au mai cerut o despăgubire de 11.989 fl.: salariul ce-l plătiseră în cei din urmă șapte ani, dela 1881 începând, din banii bisericii, preotului și cantorilor români. Li s'a cerut ca această sumă să o doneze ca ajutor la clădirea unei biserici românești. Drept răspuns însă, ei au cerut continuarea procesului, și Românii au fost siliți să plătească în plus 2.226 fl. 92 cr. spese procesuale, care sumă, în total 14.215 fl. 92 cr., comunitatea românească a trebuit s'o împrumute ca s'o poată plăti, căci Grecii puseseră sechestru pe realitățile ei. Au plătit-o însă «*ca să scape de astădată pentru ultima oară din ghiarele acestei nefaste tovărășii concepute cu un secol înainte între Grecii și Românii din Brașov-Cetate de aceeași religieune*», rămânând cu mângâierea «*că din luptele cu Grecii a ieșit în Brașov simțul național românesc și s'au înființat școlile medii românești, și s'a mai înființat și o biserică românească în centrul Brașovului. Acestea, fiind Românii laolaltă cu Grecii, nu se înființau*»¹⁾).

V.

Preot al Românilor din Cetatea-Brașovului.

Un altul în locul lui Baiulescu, ne mai având biserică pentru credincioșii săi și ne având nici fonduri, — ba chiar datorii! — ar fi pierdut orice curaj, și le-ar fi lăsat toate baltă. Energic cum era, el nu s'a lăsat însă doborât, și 'n mintea sa încolți ideea clădirii unei biserici românești în Cetate, ceea ce era o mare îndrăsneală pentru acele vremuri, atât din cauza împrejurărilor politice neprielnice, cât și din cauza lipsei de fonduri. E adevărat însă că în jurul său avea un frumos număr de negustori români, cum numai puțini mai sunt astăzi, buni creștini și buni Români, care i-au stat în ajutor cu sfatul și cu banul și despre care cineva ar fi zis: «Mă mir cum ai putut păstra încă simțul religios la Românii din Cetate, după atâtea nemulțumiri câte le-au îndurat!»²⁾.

Ce e drept, unii dintre acești evlavioși și vrednici negustori se gândiseră mai demult la realizarea acestei idei și în testamentele lor nu uitaseră să lase ceva pentru ridicarea unei bise-

1) Bart. Baiulescu : *op. cit.* p. 44.

2) Id. *ibid.* p. 45.

rici românești în Cetate. Astfel Ioan Săcăreanu în anul 1837 lăsase 1200 fl., iar Gh. Ioan 2000 fl., în anul 1850, cu condiția «să se așeze cu cauțion pentru ca să sporească până atunci când va ajuta Dumnezeu să se zidească o biserică cu hramul «Adormirii Maicii Domnului». În 1853 Zamfir Răduț lasă, în același scop, 1020 fl., Vasile Mazăre în 1861 suma de 800 fl., iar Ioan Iuga 2000 fl., în 1862. Ba în anul 1831 se face și o colectă pentru ca să se schimbe casa în care avea să se așeze capela, cu casa, mai potrivită, a lui Constantin Boghici, și când se adunase frumoasa sumă de 16.473 fl. se spune: «... de lipsă este dar ca de nou să năzuească umilita nație și cunoscuții Blagocestivi Binefăcători spre câștigarea unei așa nemuritoare moșii spre lauda Nației noastre, care prilej nu se poate ști, *putea-se-va vreodată găsi ca neamul nostru să poată a-și face sieși în fruntea Târgului o sfântă Biserică*»...

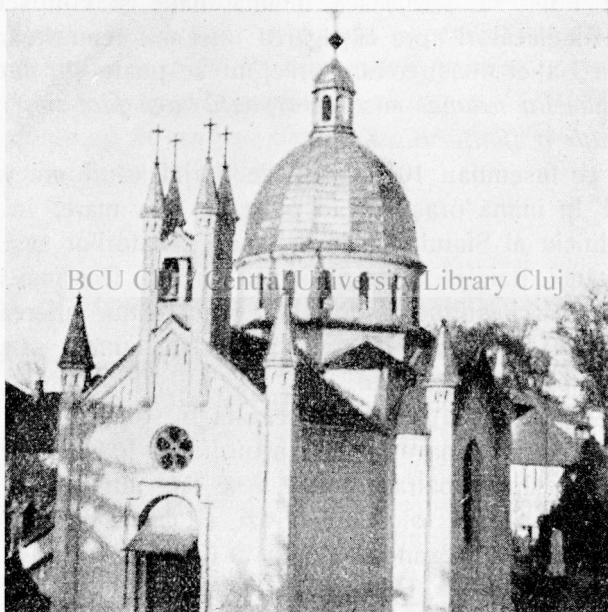
Dar ce însemnau 10—20 mii de florini, când era vorba de o biserică în inima orașului, în piața lui cea mare, în fața vechiului edificiu al Sfatului și între casele senatorilor sași!

Și totuși, Baiulescu nu a pierdut curajul. Dar mai întâi era de rezolvit o chestiune importantă, și care nu suferea nici o amânare: până la zidirea bisericii proiectate, unde să-și adune credincioșii pentru rugăciune?

Curând însă se găsi și la aceasta o soluție, căci în 1872 se cumpărase în «Groaveri», dela protopopul Ioan Petric, o grădină de 695 stânjini pătrați pentru a se face un cimitir, pe care biserica din Cetate îl folosește și azi, și care se află în colțul dintre străzile Ion Alexandru Lapedatu (fostă Ciocrac) și Dr. Gh. Baiulescu (fostă Lunca Plăieșilor)¹⁾. Cumpărarea se aprobă abia

¹⁾ Id. *ibid.* p. 172—173. — Cu prilejul unei conferințe ținute în Brașovul-Vechiu și Brașov-Tocile, la 3 Martie 1935, despre „Brașovul bisericesc“, în care amintisem și despre cumpărarea acestei grădini, d-l Iosif Comanescu, funcț. superior în retragere al Prefecturii Județului, ne-a atras atenția că în cimitir, pe crucea dela mormântul călugărului Gherasim, sunt scrise cuvintele: „Dăruitorul acestui loc“, (ceea ce este absolut exact!), că era originar din Covasna, ar fi umblat mult timp prin Principate, apoi s'a stabilit în *schitul* de pe locul unde se află azi azilul „Susana Andrei Mușșianu“ al „Reuniunii Femeilor Române pentru ajutorarea văduvelor sărace“, și că tot el l-ar fi dat la școală pe fericitul episcop al armatei, Iustinian (Teculescu). I-am mulțumit pentru aceste informații, dar nici azi nu putem ști care e adevărul: cel relatat de d-sa, sau cel din Monografia lui B. Baiulescu? Că ar fi existat lângă cimitir un schituleț, e probabil; ciudat e însă că nici bătrânii nu-și amintesc de așa ceva, nici urme nu ne-au rămas în documente sau cărți. În „Monografie“ se spune doar, la p. 30: „Grădina cea mare împreună cu *casa călugărului*“!

în anul 1874, când se ceru și prezentarea unui prospect pentru ridicarea unei «case reci»¹⁾ în formă de paraclis, iar mai pe urmă se hotărî să se construească și o capelă mică, în care să se facă și slujba morților. Dar lucrurile mergeau încet, căci Magistratul puse condiția ca fântâna din grădină să fie secată și astupată, cimitirul să fie împrejmuit cu zid de șase picioare înălțime și să se facă și o poartă corespunzătoare; ba mai trebuiau tăiați și cei două sute pomi, iar locul să fie nivelat. Abia în 1875 însă consiliul parohial discută planul arhitectului și, neavând nici acum bani, lansă o altă listă de subscripție, adunându-se 4450 fl.

□ Capela din Groaveri.

În sfârșit, în anul 1876 capela din «Groaveri» era gata. Ea costase 9200 fl. Tâmpla și un mic policandru, câteva icoane și alte obiecte necesare, au fost luate dela capela de pe Târgul-Grâului și în 1887 — la propunerea lui Baiulescu — s'a trimis o delegație la mitropolitul Miron Romanul la Sibiu, cerând să li se dea voie a se folosi deocamdată de această capelă. Răspunsul a sosit la 13/25 Februarie 1888: «Faceți, cu binecuvântarea mea,

¹⁾ Cameră mortuară.

sfințirea apei și punerea antimisului cât mai simplu, apoi folosiți capela din cimitir pentru oficiile sacre», ceea ce s'a și făcut începând din ziua următoare.

Capela însă nu era încăpătoare, iar casele din Târgul-Grâului, No. 558, ruinându-se tot mai mult, în ședința adunării parohiale din 28 Februarie 1888, consiliul parohial e autorizat să deschidă liste de subscripție între Românii ortodocși din oraș — și mai târziu și din Principate — pentru zidirea unei biserici și refacerea casei parohiale¹⁾, iar la 15/28 Mai 1889 se lansă și un apel bine motivat, semnat de Baiulescu ca președinte al consiliului și de 13 membri²⁾, în care între altele se spune : «...Pentru a-și înființa o biserică demnă de un oraș ca Brașovul, Românii din Cetatea-Brașovului n'au fost nepăsători, ci ei au colectat între sine o sumă oarecare destul de considerabilă pentru împrejurările lor de astăzi, însă cu mult prea mică pentru a corespunde scopului. În această tristă, chiar desperată situațiune, apelăm la bunul simț și la generozitatea conaționalilor și coreligionarilor noștri din toate părțile pentru ajutoare... Avem mare lipsă de ajutor, și încă de însemnat ajutor! Să nu se treacă cu vederea că biserica română din Ungaria are cu totul altă însemnătate decât în alte părți, deoarece la noi biserica este singurul teren legal pentru dezvoltare în viața națională românească, iară în special comuna română bisericească din Cetatea-Brașovului, după așezămintele bisericii noastre constituționale, este chemată a administra gimnaziul, școalele reale și comerciale. Comuna bisericească fără biserică nu poate exista! Desființarea comunei bisericești ar fi o adevărată calamitate pentru cultura poporului nostru din Brașov!...»

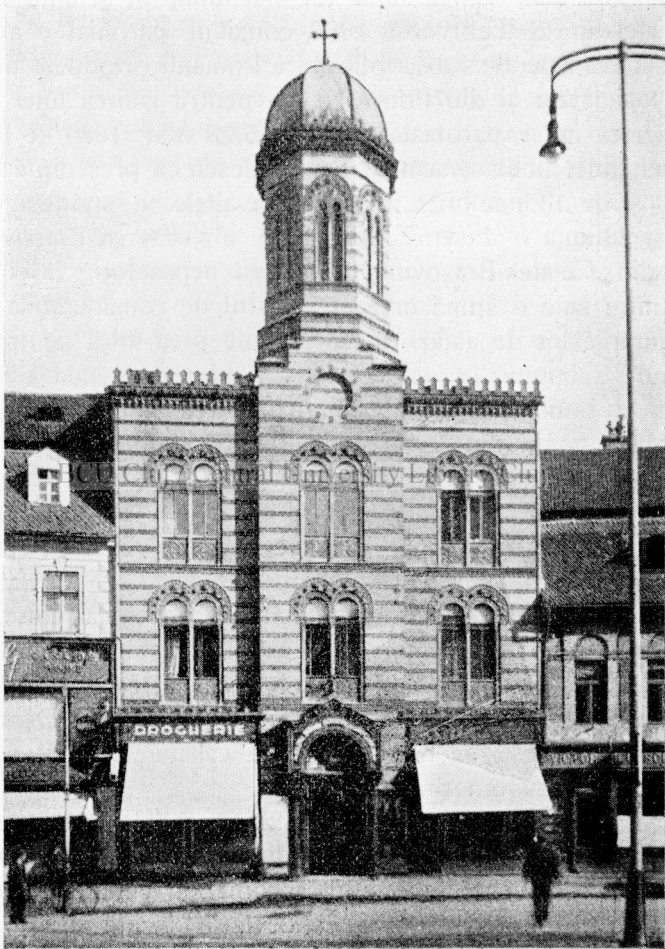
Fondurile adunate de bătrâni fuseseră date, cu o generozitate demnă de admirație, pentru ridicarea liceului de astăzi, fala Brașovului românesc din trecutul apropiat. În curând se adună însă alți 69.782 fl. Planurile și devizele făcute de arhitectul G. Bruss, după modelul bisericii grecești din Viena, dar cu turnul în stil bizantin, clădit deasupra casei parohiale și dominând piața, sunt aprobate de Consistoriu la 11 Februarie 1895.

La 7 Mai se începe dărâmarea vechilor case parohiale, iar la 9 Iulie se serbă în mod solemn punerea pietrii fundamentale,

¹⁾ Vezi mai pe larg : *Monografia* lui B. Baiulescu.

²⁾ Id. *ibid.* p. 228—231.

n care s'a așezat un act comemorativ, unde, între altele, se arată că: «...Voim să fie știut și după secole că *comuna bisericească română gr. ort. din Brașov-Cetate a fost îndreptățită la biserica gr. ort. din Cetatea internă a Brașovului cu hramul Sfintei*

Biserica din Cetatea-Brașovului.

Treimi), de care s'au ținut Românii gr. ort. din Cetate dela 1787—1827 și dela 1857—1887. Biserica aceasta a fost înființată încă în anul 1786 de Români și de alți Greci și Bulgari gr. ort.

¹⁾ Cea „grecească!“ (Nota autorului).

pentru toți creștinii gr. ort., dar mai cu seamă pentru Românii gr. ort. din sus numita Cetate, după cum arată documentele fundamentale...»¹⁾

Lucrările s'au terminat abia la 20 Septembrie 1896, când Părintele Baiulescu și harnicii lui colaboratori au ajuns să-și vadă visul cu ochii: o biserică românească în centrul Cetății-Brașovului!

Mai rămânea să o vadă și sfințită, și-apoi, cel care a fost sufletul și întemeietorul ei, putea să moară, încredințat fiind de adevărul spus la sfârșitul Precuvântării din Monografia sa, și unde, — cu rara modestie, care nu l-a părăsit toată viața — nu amintește nici un cuvânt despre greutățile și eforturile, pe care *el* le-a suportat: «Această clădire, care după grele stăruințe astăzi consacrată se predă ca lăcaș dumnezeiesc, va rămânea un monument de vrednicia acestei comune năpăstuite, care n'a pierdut nădejdea nici în cele mai aspre cercări îndurate. Dumnezeu va binecuvânta opera ei, și acest lăcaș va întruni pe credincioșii săi *în pace*, adăpându-se de învățăturile Mântuitorului Hristos, și cu lumina ei binefăcătoare va fi un far în calea dezvoltării culturale și morale a unui distins cerc românesc»!²⁾

Bucuria și mulțumirea sufletească de a vedea pe deplin încoronată munca și strădania sa, i-a fost dată abia la 6/18 Iunie 1899 — ziua întâia de Rusalii — când însuși mitropolitul Ioan Meșianu, vărul său, a venit la Brașov și a sfințit biserica, împreună cu arhimandritul Dr. Ilarion Pușcariu, consilierii N. Cristea, Z. Boiu, Dr. Eusebiu Roșca, secretarul Consistoriului Dr. Elie Miron Cristea, protopopii I. Petric, C. Coltofeanu și diaconul Ioan Prișcu³⁾, cu care prilej un cor mixt bisericesc, condus de profesorul de muzică Timotei Popovici, dar înființat tot de zelosul preot, a dat o strălucire și mai mare acestei ceremonii.

VI.

Alte realizări ale lui B. Baiulescu.

Rodnica activitate a acestui preot-model nu s'a redus însă numai la clădirea frumoasei biserici din Cetatea-Brașovului, ci,

¹⁾ Id. *ibid.* p. 237—238.

²⁾ P. 5.

³⁾ *Gazeta Transilvaniei*, No. 125 din 9/21 Iunie 1899.

cum spune unul din admiratorii săi: «Stăruitor asupra binelui obștesc, a făcut el singur mai mult decât mii de inși împreună și a produs o însemnată schimbare spre bine în viața societății din care făcea parte... Timp de 52 ani a fost o adevărată po-doabă a altarului la care slujea. Atât ca oficiant, prin cuviința și cucernicia întregii sale ființe, cât și ca predicator prin luminoasele sale povețe, el ridica cultul divin». ¹⁾ Programul predicilor sale era publicat cu mult înainte în «Gazeta Transilvaniei» ²⁾ și biserica nu încăpea pe cei ce veneau să-l asculte.

Începând din toamna anului 1864 și până în anul 1886, el predă gratuit religia elevelor și elevilor ortodocși români dela școalele străine din Brașov — al căror număr trecea atunci de o sută — și anume elevilor în patru ore, iar elevelor în două ore săptămânal, în urma cărui fapt, încă în 1866, Șaguna scrie protopopului Iosif Barac al Brașovului: «...Consistoriul cu bucurie a văzut *râvna cea vrednică de toată lauda* ce și-a dat Părintele catihet B. Baiulescu în propunerea și învățarea religiunii cu tinerimea noastră dela gimnaziile sus pomenite. Aceasta să i se aducă și părintelui catihet la cunoștință, cu aceea ca și pe viitor tot asemenea să urmeze». ³⁾

Trei ani mai târziu, tot Șaguna scrie protopopului: «...numitul catihet B. Baiulescu, pe lângă tot zelul său cel mare de a propune singur din destul catehumenilor săi doctrina religiunii, poartă o sarcină prea grea, ce trece peste puterea dânsului... Consistoriul cu mângâiere înțelegând dela Prea Cinstia Ta că Părintele Baiulescu s'a distins în catehizația tinerilor noștri dela școalele străine, *presidiul consistorial îl află vrednic de a purta brâu roșu întunecat*, dar numai brâu roșu întunecat, și nu și căptușeală roșie la haina de deasupra...» ⁴⁾

În anul 1869, când se deschide clasa întâia a școlii superioare de comerț pe lângă liceul brașovean, ca și clasa întâia a școlii reale, tot lui i se încredințează postul de catihet, pe care l-a păstrat până în 1898, la toate șapte clasele (trei la școala de comerț și patru la cea reală), iar începând cu anul școlar 1877/1878 tot el predă religia și în clasa I. liceală până în anul

¹⁾ *Calendarul Minerva* (a. 1910), p. 127.

²⁾ No. 97 din 1880.

³⁾ Din ședința Consistoriului, ținută la 26 Aug. 1866.

⁴⁾ Din ședința Consistoriului, ținută la 31 Iulie 1869 (No. 309 1869).

1897/1898, când împlinește 31 ani de serviciu în învățământul religios. Tot în 1876, ca și în anul următor școlar, începe să predea religia — gratuit — ucenicilor români dela meserii, fiind un adevărat părinte sufletesc și un duhovnic ideal, blând și iertător al tuturor elevilor săi.

Din propriu îndemn, fără să i se fi cerut sau impus de către cineva, el se îngrijește și de sufletele soldaților români din garnizoana Brașov. Fără să fie plătit de cineva, îi adună la un loc, le slujește de atâtea ori sfânta liturghie și alte slujbe, ținând trează în ei credința străbună și sentimentul național. Dintr'un certificat, liberat de protopopul Iosif Barac în anul 1872, se vede că opera aceasta o începuse încă din 1859, mărturisind și împărțind pe soldați și cercetându-i când erau bolnavi în spital, iar pe cei morți îngropându-i, fără a lua nicio plată, ceea ce l-a îndemnat pe maiorul Mûch să-i mulțumească «pentru toate acele servicii prestate din propriul și prea curatul impuls creștinesc...»¹⁾

Publicând această frumoasă adresă de mulțumită, «Gazeta Transilvaniei»²⁾ adaugă: «Părintelui Baiulescu, care, cu ocazia boalei epidemice, ce tot mai slăbește din zi în zi, alerga mereu a împărți mângâiere spirituală, îi aduc, cei scăpați de prin spitale, criminalii din casa de corecțiune, și alți externi de prin hoteluri, ca și întreaga garnizoană, o mulțumită publică pentru dovedita amoare spirituală cu dânșii». —

Tot în anul 1869 începe, împreună cu câțiva din profesorii liceului, o școală gratuită de Dumineca, cu scopul ca în fiecare sârbătoare, dela orele 1—3, «junii și tot Românul înaintat în etate și vericare vor dori să învețe», să primească cunoștințele necesare pentru a «ceti, a scrie românește cu litere bisericești și romane, a socoti, cum și cunoștințe elementare neapărate pentru viața socială și religioasă»³⁾. —

În al doilea deceniu de existență al liceului românesc (1860—1870), unul din inconvenientele cele mai simțite de către conducătorii școlii era lipsa de locuințe corespunzătoare pentru elevi, locuințe care să întrunească atât condițiile igienice, cât și îngrijirea și supravegherea necesară. Înființarea unui internat cu taxe moderate se impunea, și directorul de pe atunci, Gavriil Munteanu,

¹⁾ *Telegraful Român*, 1866, No. 72.

²⁾ Anul 1866, No. 70, p. 278.

³⁾ *Gazeta Transilvaniei*, No. 22 din 4 Apr. 1869.

încă din anul 1864, a atras atenția autorităților școlare (Eforia și Consistoriul) asupra necesității înființării unui internat. Administrația școlii a și făcut o încercare în vara anului 1866, dar, din cauza indiferenței publicului, nu s'a ajuns la nici un rezultat).

Abia în toamna anului 1880 — și tot la insistența lui Baiulescu — se putu deschide un mic internat pentru 3—4 elevi, al cărui director a fost timp de 28 de ani tot el, ca cel mai chemat²⁾. Gheorghe Cristureanu, fost căpitan în armata română, se stabilise adică la bătrânețe în Brașov și cunoscându-l bine pe Șaguna, pe care-l numește «cel mai sincer amic și duhovnic al meu», ca și pe Baiulescu, la sfatul acestuia din urmă lasă prin testamentul său din 25 Nov. 1874 întreagă averea sa — constatătoare din două case în București, în preț de 4000 galbeni — bisericii «Sf. Nicolae» pentru ca din venitul acestor case, sau a valorii lor asigurate în vreo moșie, să se înființeze un internat, care să poarte numele «Internatul Căpitanul Cristureanu». «Lipindu-mă — zice el — de marele Părinte Mitropolitul român gr. or. A. Șaguna, m'am încântat de faptele sale și m'am hotărît a face și eu după el, cât voi putea, și anume pentru Românii gr. or. din Transilvania, pentru acești frați asupriți ai cercatei mele națiuni române». Iar mai departe: «Convins că din cvartire își însușesc școlarii năravuri bune sau rele, doresc ca în internatul meu să fie crescuți în frica lui Dumnezeu, cu moravuri bune și religioși și dispun să fie un director al internatului, și fiindcă am încredere în duhovnicul ce mi-am luat acum, părintele B. Baiulescu, fiindcă l-am îndatorat în viața lui să se roage lui Dumnezeu pentru sufletul meu și fiindcă este catihet la școale, îl las să fie, până va fi în viață, director al internatului meu. Pentru aceste osteneli și pentru ca să-mi scrie și tipărească biografia mea în broșuri,⁴⁾ să aibă onorariu din venitele caselor mele 200 fl. val. austr. în fiecare an»³⁾.

¹⁾ Andrei Bârseanu: „Istoria școalelor centrale rom. gr. or. din Brașov”, p. 332—333.

²⁾ Din cei 24 elevi, care au avut în acest internat masă și casă — unii începând din clasa I-a până în a VIII-a — cei mai muți trăiesc și astăzi și-și aduc cu multă recunoștință aminte de bunul lor director. Două dintre ei sunt protopopi, unul profesor universitar, alții ziariști, avocați și înalți funcționari.

³⁾ Baiulescu a și publicat-o, cu titlul: „Biografia lui Cristureanu Gheorghe, fost căpitan în armata României”, Brașov, 1879, Römer și Kammer. Un exemplar se mai află în biblioteca arhivei bisericii „Sf. Nicolae” din Brașov (No. 3. din secția IX).

⁴⁾ *Telegraful Român*, 1878, No. 114 p. 453.

Tot la îndemnul lui Baiulescu s'au făcut și alte donații, ca cea a medicului Dr. Nic. Gănescu, de 1000 galbeni, pentru Eforia școalelor, a lui Hagi Mihali pentru noua biserică și altele.

El nu era însă omul care să îndemne pe alții, fără a da mai întâi el însuși pilda bună. Dintre nenumăratele cazuri cităm numai trei, date — fără știrea lui — publicității. Astfel «Foaia pentru minte, inimă și literatură»¹⁾, scrie: «...Pe lângă toată subțietatea stării sale materiale, care la un preot tânăr ca și D-Sa nu prea străluce, ca o inimă cultă, împreună cu pătrunzătatea spiritului și convingerea prin puterea acestora că la vorbe și îndemnuri ne face lipsă a adauge și fapte, a făcut în folosul încurajării tinerimii române la învățături mai înalte o jertfă foarte frumoasă și care poate șerbi de exemplu: un stipendiu de 60 fl. m. a. în rate semestrale pentru un tânăr brav, care în lipsa de mijloace de subsistență... a părăsit continuarea studiilor gimnaziului superior...».

În No. 37 din a. 1877 al ziarului «Gazeta Transilvaniei», sub titlul «Ofrande în ajutorul răniților în resbel a fraților noștri din România din partea Românilor din Brașov,» pe lângă doamnele care au contribuit cu scamă și alte lucruri, aflăm și pe Baiulescu, care dă 100 franci în aur, I. Barac 200 fr. aur și I. Petric 50, adunându-se în total frumoasa sumă de 7540 fr. aur.

În a. 1871 «Gremiul român de comerț levantin» îi mulțumește pentru «părerile în privința creării unui fond pentru ajutorarea negustorilor scăpătați» cât și pentru sumele de 10 galbeni și de 25 fl. cu care a contribuit la acest fond, ca și pentru stăruința pusă în acest scop, în urma căreia s'au îndemnat și alții a contribui.

*

Nici soarta școalelor din Brașov nu l-a lăsat rece pe cel care iubea atât de mult învățătura, și mai ales în al doilea deceniu de existență al lor, când au avut să lupte cu mari greutateți. Astfel vedem că el scrie (la îndemnul lui Șaguna?) lui Stefan D. Grecianu²⁾ la București, rugându-l să intervină pe lângă principele Grigorie Basarab Bibescu Brancoveanu și să-l roage să vină în ajutorul școalelor. În prima scrisoare, din 28 Dec. v. 1861,

¹⁾ No. 35 din 1860.

²⁾ Om politic și membru al Academiei Române.

Grecianu îi răspunde că s'a întâlnit cu principele și i-a vorbit în privința intereselor școalei, expunându-i starea lucrului, nevoile și trebuințele, și arătându-i mijloacele ce ar avea el d'ai veni în ajutor, cum și profitul moral al său propriu dacă ar izbuti să împace și să unească amândouă școalele (Cea românească și cea grecească?). Nu pociu — continuă Grecianu — în această scurtă epistolă a Vă arăta toate câte i-am vorbit, dar ca înțelegător veți pricepe, căci cred că nu aveți îndoială de dorința cea vie ce sufletul meu hrănește pentru a grăbi luminarea prin instrucțiune a tinerimii române din Ardeal, leagănul străbunilor noștri. Brancoveanu îmi promise mult, dar el ceru a-i veni inițiativa dela Brașoveni și îmi ceru să primesc eu a servi ca intermediar și corespondent... Grăbesc deci, Stimabile Părinte, d'a Vă ruga să luați fără zăbavă înțelegere cu acele persoane din Brașov, care pot mai bine să reprezinte interesele școalei române, atât prin pozițiunea și știința lor, cum și prin simțul de naționalitate, și-i rog să facă o cerere în scris către principe... și-apoi bun este milostivul Dumnezeu, eu sper că frumoasa școală a Brașovului, a căreia înălțare face atâta onoare Românilor, va găsi mijlocul de înflorire spre luminarea junimei noastre».

Se vede că Baiulescu a satisfăcut dorința lui Greceanu, căci acesta îi scrie și a doua oară dela moșia sa din Cioceni, lângă Ploiești, la 15/27 Aprilie 1862: «Am fost în adevăr foarte atins și adânc am simțit marea onoare ce mi s'a făcut de către mult stimabilii Domni, care după cererea mea și îndemnul Sfinției Voastre mi-au dat frumoasa și înalta însărcinare pe lângă princ. Grigore Bibescu Brancovanu d'a cerca să-l înduplec a se interesa de școala română din Brașov, pe care cel din urmă Basarab Brâncovanu a înființat-o și a înzestrat-o mai din nainte(?). Onorabilele D. Baritz, care mi-a predat hârtiile dela acei stimabili protectori călduroși ai instrucțiunii Românilor din Ardeal, mi-a făcut onoarea d'a-mi arăta și verbal cât de mari sunt lipsele fraților noștri de acolo în privința mijloacelor d'a răspândi lumina instrucțiunii printre Români. Doresc, mă crede, din toate puterile sufletului meu, să văz că ajutoare inocente ca acesta cu care m'ați însărcinat, vin să susție școala română din Brașov, și să dea fraților mei de peste munți, peste puțin, o generațiune mai luminată, spre a ilustra din ce în ce mai mult nobila noastră Națiune.

Inercarea mea, deși a fost binevăzută și bine primită de Grigorie Brâncovanu, deși îmi pare el bine intenționat și doritor de a subvenționa școala, însă m'a rugat a mai amâna cererea mea.

Văzând aceasta, mă întristasesem și mă temeam că nu va rămânea nici o nădejde, dar din oarecare împrejurări am început a pricepe că pentru dificultăți momentane de bani mi s'a fost cerut amânare.

Brâncovanu mercurua trecută a plecat pentru câteva săptămâni peste graniță spre a face o tratație de comerț cu o companie străină asupra drumurilor de fer pentru Țara Românească.

Să nu perdem speranța, după înapoerea lui voiu stărui ca să dea vreun rezultat....»¹).

După cum știm de altfel, Brancovanu n'a făcut nimic pentru școalele românești din Brașov. Adresa lui către agenția c. c. austriacă din București, cu privire la întrebuintarea necorectă de către Grecii brașoveni a averii lăsate de bunicul său bisericii «grecești» și cererea lui ca și «liceul confesional al comunității de religia grecească» să se împărțesească din fundația lăsată de bunic²), n'au avut nici un rezultat. —

Tot Baiulescu e acela care, prin intervenția prietenilor săi, coloneii sârbi Seculici și Surici, a obținut dela comandamentul militar brașovean asistența armatei la serviciul divin oficiat în mijlocul pieții cu ocazia sfințirii apei în ziua de Bobotează, «paradă» care contribuie mult la înfrumșetarea slujbei, și care se face și astăzi, cu deosebirea că acum — după Unire — asistă și autoritățile civile.

Bartolomeiu Baiulescu
parochul gr.-or al Cetății și
Brașovului

Semnătura lui B. Baiulescu în 1892.

1) Ambele scrisori fac parte din corespondența familiei Baiulescu.

2) *Monografia*, p. 183—184.

VII.

Intemeietor al Asociațiunii Meseriașilor Români.

Opera cea mai însemnată a lui Baiulescu a fost însă înființarea «Asociațiunii pentru sprijinirea învățăceilor și sodalilor români meseriași»¹). «Trăgând o brazdă adâncă în vieța Românilor din Ardeal, mai ales prin îndrumarea ce le-a dat în vieța economică, — ca toți cei trăiți sub înrâurirea directă a lui Șaguna, — și fiind un om cu mult bun simț practic, el își dădea bine seama că dezvoltarea culturală atârnă dela buna stare economică. Trăind dar într'un centru comercial și industrial, chiar dintru început a stăruit ca Români să îmbrățișeze comerțul, și mai ales meseriile»²).

În ziua a doua de Crăciun a anului 1869, la stăruința lui, au fost convocați în sala festivă a liceului tot ce avea Brașovul românesc mai bun: preoți, profesori, medici, avocați, negustori și câțiva meseriași, în total 136 de persoane. Adunarea a fost deschisă de Damian Datcu, președintele Eforiei școalelor³), după care Baiulescu și-a citit conferința despre: «Necesitatea promovării meseriilor între Români». Ideile lui au fost primite cu căldură de către asistență, care a hotărât ca imediat să le și pună în aplicare.

Dar lucrurile n'aveau să meargă atât de neted cum credeau unii, căci a doua adunare — din 31 Mai 1870, în care proiectul de statute e primit și se hotărăște trimiterea lor spre aprobare mai înaltă — fusese convocată de... cinci ori! În a treia ședință — la 7/19 Iunie 1870 — noua asociațiune se constituie, alegând ca președinte pe Baiulescu, care-și exprimă durerea, văzând «cât de neînsuflețit se adună oamenii din Brașov pentru chestiunea meseriașilor, a puterii care dă vieță și culoare română Brașovului»⁴). Nepăsarea celor mai mulți continua, din care cauză statutele s'au putut trimite spre aprobare abia în Februarie 1871, pentru a fi restituite fără să fie aprobate și cu ob-

¹) Vezi statutele ei în „*Monografie*“, p. 241 seq.

²) *Calendarul Minerva* (a. 1910) p. 127.

³) Vezi mai pe larg: „Protocolulu I. alu Siedintielor Asociațiunii pentru promovarea meseriilor între Români“ (În arhiva bisericii „Sf. Treime“ din Brașov-Tocile!).

⁴) Din procesul verbal al ședinței.

servarea de a fi modificate. În 8/20 Oct. 1872 sunt trimise din nou, și tot neaprobat revin, ca și în anul următor, 1873. Aprobarea s'a dat abia la 14 Febr. 1874, cu No. ministerial 28.614/1873.

Un altul în locul lui Baiulescu demult s'ar fi dat bătut, dar el nu era omul care să se oprească la calea jumătate și — încă în ședința din 5/17 Martie 1872 — propusese ca asociația să se pună în înțelegere cu o comisiune a «consiliului protopopesc întâi» al Brașovului pentru înființarea unei școale de meserii. În 1874 direcțiunea liceului începe un «curs de învățătură pentru învățăcei», unde Lazar Nastasi preda matematicile, I. C. Tacit limba română, I. Popea limba germană, la despărțământul II, iar la întâiul: I. Dobrean aritmetica și D. Domnișor cetirea și scrierea, toți gratuit, lucru pentru care adunarea generală din 29 Decembrie 1874 îi proclamă membri onorari.

Dar tot înainte de aprobarea statutelor, încă în 1871, un comitet provizoriu trimite apeluri peste apeluri în toată Transilvania românească, arătând importanța acestei asociații, cerând preoților și învățătorilor să trimită la Brașov tineri isteți și harnici, pe care îi plasa ca ucenici la fel și fel de meseriași, ceea ce n'a fost un lucru ușor, căci poporul nu înțelegea să-și dea copiii să muncească pentru alții, fără plată, câțiva ani, și nici meseriașii străini nu voiau să primească ucenici români. Baiulescu a trebuit deci să facă o propagandă foarte intensă, atât în Brașov, cât și în afară de oraș; el ține deci numeroase conferințe pe care le publică apoi în ziare și reviste, spre a trezi interesul pentru noua mișcare, care în curând avea să dea roade bogate.

Asociația însă, vrând-nevrând, pe lângă instrucția necesară în școala de Dumineca, a fost silită să cumpere ucenicilor și rechizitele necesare, să suporte cheltuielile de spital ale celor bolnavi, ba și ale spălatului rufelor, căci părinții nu înțelegeau să contribuie și ei cu cât de puțin, mai ales când fiii lor nu câștigau 3—4 ani nimic.

De aceea în cei dintâi zece ani comitetul a fost silit să țină 120 de ședințe, în care a desbătut 1736 cereri și oferte, dar în schimb a avut mulțumirea să poată plasa, până în anul 1881, un număr de 323 ucenici români, dintre care 110 au ieșit calfe («sodali»), iar 21 maiestri. Cei dintâi s'au constituit apoi și ei într'o societate, sub scutul statutelor Asociațiunii, cu scopul de a împiedeca înstrăinarea lor de neam, completându-și cultura

multă-puțină prin lectură și muzică. «Și totuși — spune harnicul președinte la a zecea adunare generală din 3/15 Ianuarie 1882 — încă nu suntem departe de început... Ne rămân atâtea puncte din program să le ducem la îndeplinire: *plasarea în fiecare an a sute de învățăcei*, pe care să-i instruiem cât se poate mai bine, *trimiterea tuturor sodalilor în străinătate*, ca să se perfecționeze și să le înlesnim *câștigarea unei culturi potrivite cu timpul de față*. Scopul nostru este să creăm meseriași iscusiți, iar pentru scopul acesta avem *neapărată lipsă de ateliere, de școale de meserii*, căci numai astfel vom putea avea meșteșugari care să țină concurență cu străinii din țările mai cultivate...»¹⁾

În aceeași adunare se hotărăște deci să se intensifice și mai mult propaganda, iar la 1 Martie 1887 se înființează «*Meseriașul Român*», *asociațiune de credit și depuneri*, care prin mici cotizații săptămânale să dea meseriașilor posibilitatea «de a-și aduna un capital, și astfel, deșteptând pornirea de economie și de strângere de capitale, să fructifice sumurile care sunt împrăștiate fără folos...»²⁾. Din păcate, «când unii zidesc și alții surpă, acolo nu va Bieși nicio clădire»³⁾, și astfel această bancă atât de folositoare s'a desființat în anul 1894. —

În al doilea deceniu de existență — dela 1882 până la 1889 — Asociațiunea a mai plasat 362 copii, în total 710, la 29 meserii diferite. Se vor întreba mulți: Cu ce mijloace? În deceniul prim biserica «Sf. Nicolae» din Șcheii-Brașovului și «Societatea Transilvania, pentru ajutorarea studenților români lipsiți de mijloace», din București, au sărit în ajutorul tinerei asociații, iar în al doilea deceniu marele mecenat Mihail Stroescu și soția sa Eliza, din Basarabia, au făcut o fundație de 50.000 Lei aur în folosul ei. Acești generoși Români mai trimit, în același an, președintelui, o mie de florini, din care sumă să se procure de sărbătorile Nașterii Domnului haine pe seama ucenicilor lipsiți, iar în anul 1885 trimiseseră încă o mie de ruble «pe care Vă rog, Domnule Președinte — zice marele binefăcător în scrisoarea sa din 11 Dec. 1885, din Odesa⁴⁾ — a le întrebuința, în curgerea anului 1886, pentru sprijinirea școlarilor de meserii», ter-

1) *Gazeta Transilvaniei*, 1882, No. 8.

2) Vezi statutele în *Monografia*, p. 256—263.

3) *Monografia*, p. 264.

4) Din corespondența familiei Baiulescu.

minând ca de obicei: «Aș dori ca numele meu se fie necunoscut».

În acest timp, când numele bun și rezultatele frumoase ale Asociației trec și în Moldova, profesorul I. Popescu din Bârlad trimite 25 copii să învețe meserii la Brașov, de care tot Baiulescu și Asociația s'au îngrijit. —

Baiulescu nu s'a mulțumit însă nici cu atâta, și a introdus așa numitele «*producțiuni*», un fel de șezători, în care tinerii sodali recitau versuri, executau în cor diferite cântece și jucau câte o piesă teatrală. Toate aceste «*producțiuni*» erau precedate de un discurs al președintelui. «*Gazeta Transilvaniei*», publicând un raport despre a patra producțiune, ținută a doua zi de Paști (13/25 Apr. 1881), zice: «Succesul e a se atribui numai stăruințelor energice ale Păr. Baiulescu, care desvoltă o rară activitate în direcțiunea salutară a încurajării și sprijinirii meseriilor între Români, precum și a nobilitării simțului și a moravurilor tinerilor meseriași prin asemenea producțiuni¹⁾, care erau sărbători naționale în adevăratul înțeles al cuvântului.

În discursul introductiv, ținut cu acest prilej, președintele vorbind despre «*Cultivarea meseriilor la Români*», a spus între altele: «...Orice națiune, care este avizată numai la agricultură, și nu cultivă industria, e silită a rămânea în urma celorlalte națiuni vecine. Agricultura unei țări fără industrie trebuie să scadă, căci crescând numărul populațiunii și neexistând industrie și manufactură, unde cei sporiți să poată căpăta o ocupațiune și adăpost, ca astfel să se mărească căutarea productelor agriculturii, aceștia, care se vor spori, vor deveni siliți vrând-nevrând să rămână sau simpli plugari, sau mai verosimil lucrători cu ziua. Din această circumstare rezultă un detriment nemărginit pentru puterea, civilizația și averea unei națiuni: împărțirea bunurilor, o economie mică și înmulțirea proletariatului...»²⁾ —

Pe lângă «*producțiuni*» el înființează în 1886, cu propriile sale puteri și sacrificii, o revistă: «*Meseriașul Român, foaie pentru învățătură și petrecere, alcătuită pentru meseriași și toți iubitorii de meserii*», cu deviza: «La bunăstare prin muncă și

¹⁾ *Gazeta Transilvaniei*, 1881, No. 44 — *Telegraful Român*, 1881, No. 45.

²⁾ *Gazeta Transilvaniei*, 1881, No. 45 — *Telegraful Român*, 1881, No. 46.

crușare!» și care apărea la 1 și 15 a fiecărei luni, el fiind și redactor. Numărul prim apăru la 15/27 Februarie 1886, în care, în editorialul intitulat: «Către cetitori», pune întrebarea: «Este oare de lipsă această foaie?» se vor întreba de bună seamă mulți din cei ce vor lua în mână gazeta aceasta“. Și tot el răspunde: «Este! Ne luăm voie a răspunde, și iată pentru ce: După cum se știe, în timpul din urmă a început și la noi a se înființa o clasă de meseriași... E de lipsă deci ca și meseriașii noștri să aibă un organ, în care să facă cunoștință unii cu alții, un organ în care să-și împărtășească unii altora aflările lor, păsurile lor; un organ, care să țină totdeauna socoteală de mersul meseriilor la poporul nostru românesc și de înaintările pe acest teren la popoarele mai luminate și mai dedate cu învățătura decât noi... Acest organ să fie un izvor nesecat de învățătură și de informațiuni pentru meseriașii noștri... li vom face mai de aproape cunoșcuți cu legea de meserii... vom urmări cu toată băgarea de seamă îmbunătățirile ce se vor face în deosebitele ramuri de meserii... vom căuta să deșeptăm și să nutrim între ei simțul de chivernisire, arătând totodată și mijloacele prin care averea adunată s'ar putea înmulți mai sigur și mai cu folos...»

Revista avea un cuprins foarte variat, căci Baiulescu se îngrijise să aibă câțiva colaboratori pricepuți, scriitorii cu un nume format, cum au fost: Andrei Bârseanu (care semnează și poezia «Pribeagul»), Nic. Petra-Petrescu («Moșul»), Dr. D. P. Barcianu («Necesitatea cunoștințelor din științele naturale pentru meseriași»), soția sa și fiul său Dr. med. Gheorghe Baiulescu și alții.

Ca să ne putem face o idee despre ceea ce s'a publicat în această revistă, cităm următoarele rubrici și titluri: Din igiena lucrătorului, Industria mare și mică, Mașinile în industrie, Femeia meseriașului, Manierele meseriașului, Dați banii mai întâi Românilor!, Meseriile la sătenii români, etc. apoi: colinde, poezii, povești, anecdote, noutăți, «spice de aur din autorii români», din medicina populară, rețete folositoare, etc.

După patru ani de zile însă, revista își încetă apariția. În numărul ultim (24) din 15/27 Dec. 1889, intitulat tot: «Către cetitori», P. Baiulescu scrie îndurerat: «Activitatea noastră a ajuns la sfârșit și foaia noastră va trebui să înceteze... pentru că n'am găsit la publicul român sprijinul cuviincios... Intregul venit din

abonamente, și toată subvenția¹⁾ se consumă pe deplin numai prin spesele de tipar. Toate celelalte cheltuieli formau un deficit, care din an în an creștea... Ne rezervăm însă — ca mari optimiști — dreptul de a scoate această revistă iarăși la iveală, când timpurile și împrejurările vor fi mai favorabile și publicul românesc mai accesibil pentru astfel de întreprinderi, destul de importante pentru înaintarea poporului nostru...»!

Dar, având soarta tuturor revistelor bune, ea nu mai reapăru niciodată! —

Scârbit de indiferența arătată față de Asociațiune de către intelectualii brașoveni, obosit de activitatea excesivă, desfășurată în atâtea direcții, și voind să-și întrebuițeze de acum încolo toate puterile ce-i mai rămăneau pentru realizarea idealului său: ridicarea unei biserici românești în centrul orașului, în adunarea generală din 8 Ianuarie 1884, după ce deschisese adunarea cu o disertație despre: «Scopurile urmărite de Asociațiune», Baiulescu își prezintă demisia dela presidenția ei, declarând însă că va rămânea membru în consiliu. — Toți din toate părțile au încercat să-l înduplece să-și-o retragă, dar orice rugăminți au rămas zadarnice. El a persistat, și adunarea n'a mai avut ce face, i-a primit demisia și'n locul lui, — în adunarea generală din 22 Ian. 1884 — a ales pe preotul Vasile Sfetea din Brașov-Tocile²⁾.

Numele lui Baiulescu însă a rămas până astăzi nedespărțit de Asociație³⁾.

În adunarea generală din anul 1898, un membru al ei spunea: «Fără sgomotul deșertăciunii și fără vreo răsplată în bani, dar cu luptă grea, obositoare, a izbutit Păr. Baiulescu a pune piatra fundamentală a acestei Asociații și a o conduce ani îndelungați»⁴⁾, iar în adunarea din 1903, vechiul său colaborator și prieten N. Petra-Petrescu, directorul băncii «Albina» din Brașov, îl numește: «Sufletul Asociațiunii în curs de douăzeci de ani, un

1) Dela Mih. Stroescu. (Nota autorului).

2) *Gazeta Transilvaniei*, 1884, No. 11 din 27 Ian. st. v.

3) Ea funcționează și azi sub conducerea d-lui Dumitru N. Căpățină, dar sub numele de Asociațiunea pentru sprijinirea învățăcelor „Avram Iancu“ (?). Societatea sodalilor s'a despărțit mai târziu de Asociație, luând numele de societatea „Lumina“, care mai activează și ea, dar din ce în ce mai puțin.

4) *Telegraful Român*, 1898, No. 10.

adevărat apostol, care cu vorba și cu fapta a propovăduit și a promovat sfânta cauză, pentru care și-a jertfit muncă și sănătate» — terminând cu cuvintele: «Bucură-te, Venerabile Părinte, ostenele Sfinției Tale n'au fost zadarnice. Recunoștința neamului îți este asigurată!»¹⁾.

Activitatea lui B. Baiulescu însă nu se termină nici cu Asociațiunea și cu biserica din Cetate! Ca membru al adunării eparhiale din Sibiu, el nu înțelege să facă numai act de prezență și să încaseze diurna, ci ia adeseori cuvântul, făcând constatări reale sau propuneri la locul lor. Astfel în ședința din 25 Aprilie st. v. 1878, el constată «anomalia ce domnește în actele bisericesti oficioase, cu privire la ortografie», adăugând că «e neapărat a regula această cauză în interesul învățământului și al progresului peste tot», și propune ca «ortografia cu semne, fiind mai ușoară pentru instrucțiune în afacerile bisericesti și școlare din arhidieceză, să se folosească această ortografie»²⁾.

În ședința din 27 Aprilie propune ca: 1) Adunarea să trimită un circular consiliilor protopopești și parohiale, indemnând pe copiii români să se aplice la meserii, 2) din fondurile arhidiecezei să se dea un ajutor asociațiunilor din Brașov și Sibiu pentru promovarea meseriilor între Români, cu scop de a instrui pe învățăceii români ortodocși în cetire și scriere; 3) în adunarea eparhială viitoare să se prezinte un proiect pentru înființarea unei școli de meserii în arhidieceză.³⁾

În altă ședință propune ca «din cauză că constituția bisericii noastre este împreună cu multe cheltuieli, iar rezultatele ei din cei zece ani din urmă nu arată vreun progres însuflețitor, apoi deoarece unele organe nu rezolvă la timp petițiunile corporațiunilor și membrilor bisericii din arhidieceză, biroul adunării să rămână în permanență până va expedia toate hotărârile aduse de adunare, iar Consistoriul Arhidiecezan să fie îndrumat ca cererile îndreptate la el spre competență afacere să

¹⁾ *Gazeta Transilvaniei*, 1903, No. 55 (În foileton).

²⁾ *Telegraful Român*, 1878, No. 49 — *Gaz. Transilvaniei*, 1878, No. 35.

³⁾ *Gazeta Transilvaniei*, 1878, No. 38. — *Telegraful Român*, 1878 No. 53.

le rezolve fără amânare¹⁾). În ședința a opta face propunerea ca toate manualele prezentate Consistoriului spre aprobare, să fie censurate.²⁾

*

Nu e lucru de mirare dacă acest preot a putut desvolta o activitate atât de bogată și multilaterală, căci pe lângă energia și dorința sa de a munci, care l-au însoțit până la moarte, el a fost stăpânit o viață întreagă și de dorul de a se instrui. Pe lângă studiile frumoase făcute în tinerețe, a mai citit și cărțile din biblioteca lui Șaguna, iar pe urmă și-a format o frumoasă bibliotecă proprie, constătătoare din un mare număr de opere în limba română, maghiară și mai ales germană. Ce păcat că această bibliotecă a fost distrusă în timpul războiului, împreună cu corespondența sa cu Șaguna, cu verii săi, cu marele mecenate Stroescu, cu Dimitrie Butculescu, care inițiasse mișcarea cooperativă în vechiul regat, și cu alți oameni de seamă ai neamului!

Mare a fost și colecția sa de ziare și reviste, cu deosebire bisericești și de economie politică, al căror zelos cititor și colaborator a fost până spre sfârșitul vieții. Astfel în anul 1861 îl aflăm abonat la «Revista Carpaților»³⁾ și «prenumerant» la «Gazeta Transilvaniei», în ale cărei coloane îi vedem adesea numele, semnând diferite articole⁴⁾, apoi la revistele: «Biserica ortodoxă română»⁵⁾, la «Transilvania», organul «Asociațiunii transilvane pentru literatura și cultura poporului român» și la «Telegraful Român», unde în anul 1865, își publică interesantul articol: «Despre valoarea Mitropoliei române ortodoxe».⁶⁾

Mai mult a publicat însă în «Transilvania», mai ales conferințe, pe care le-a ținut în cadrul «Astreii», al cărei credincios și harnic membru și propagandist infocat a fost dela întemeierea ei și până când a închis ochii. În colecțiile ei aflăm următoarele disertații: «Despre stricăciunea vinarsului» ținută la 16 Iulie 1872

1) *Telegraful Român*, 1878, No. 52.

2) *Ibid.* No. 53.

3) Anul II. (1861) p. 8.

4) Anul 1863, No. 73—74: Conferințe de (?) învățătorii școalelor populare, capitale și normale, etc.

5) Onisifor Ghibu: „*Ziaristica bisericească la Români*“, Sibiu, 1910, p. 76.

6) No. 6. din 21 Ian.

în adunarea generală a despărțământului Brașov¹⁾, cu care prilej amintește că pe la începutul anului 1847 protopopul I. Petric înființase o societate, în care membrii se obligau moralicește a nu mai bea alcool. Intre membri se aflau și senatorul Stefan Rusu și comercianții Perșoiu, Baboianu și însuși Baiulescu. În anul 1854 împreună cu directorul liceului, Gavriil Munteanu, Petric a scris și a publicat o broșură despre vinars, care în anul 1868 a apărut în a doua ediție. De încheiere, Baiulescu propune ca în adunarea generală viitoare să se caute mijloace pentru stârpirea vinarsului, Venerabilele Consistoare ale episcopiiilor românești să fie rugate a sta în ajutor, iar membrii Asociațiunii să înființeze în toate despărțămintele societăți pentru stârpirea acestui inamic.

În altă disertație: «Despre unele mijloace, care ar putea ameliora starea materială a poporului român»²⁾, el amintește: 1) economia rurală (cultivarea plantelor, economia vitelor, care împreună sunt «cele două ugere ale statului»). «Să se insiste — zice el — pentru *lucrarea mai rațională a pământului*, aplicând *sisteme și instrumente mai perfecte și, asociindu-ne*, să formăm un *capital disponibil*, spre a ajutama pe țaran în timpuri grele, în ani răi, în vremuri de foamete. Totodată să-l învățăm să-și *asigure produsele și bunurile*. 2) comerțul («...cel românesc, puțin cât a fost în Transilvania, a obosit (?), pentru că cei ce l-au purtat, n'au prevăzut ce reforme (?) va lua el, n'au observat modul cum concurează străinii, n'au înțeles *neapărata necesitate a asociațiunilor!*)... Să ne îngrijim să avem o generație pregătită pentru comerț!... Meseriile ne pot ameliora mai iute și mai ușor starea noastră materială și ne pot ridica vaza națională... *Avem trupe, dar ne lipsesc armele, care pentru o națiune nu mai sunt pușca și sabia, ci cultura, industria și comerțul...*»

În adunarea generală a Asociațiunii industriale din Brașov, ținută în 15 Ianuarie 1878³⁾ — după ce în anul 1877 arătase importanța meseriilor, foloasele ce le aduce o societate pentru promovarea lor între Români și necesitatea unei astfel de societăți, el se prezintă ca un adevărat profet al zilelor noastre, arătând că

¹⁾ Anul V. (1872) No. 22, p. 258—262.

²⁾ „*Transilvania*“, a. VIII. (1875) No. 19. p. 215—218 și No. 20, p. 226—228.

³⁾ *Ibid.* a. XI. (1878) p. 210—212.

dela anul 1848 încoace «națiunea română văzându-se scăpată de cătuși, era setoasă de a se adăpa de lumină și a-și însuși puterile care le cerea timpul. Dar fiind slăbită, nu se putea baza pe puterile sale, căci clasa mijlocie și a proprietarilor mari, mai ales în părțile române de dincoace de Carpați, lipseau cu totul... Poporul a făcut foarte mult pentru ameliorarea stării sale de cultură spirituală, însă a făcut foarte puțin pentru ameliorarea stării sale materiale...» Cere deci înființarea unei clase mijlocii, fără de care vom fi amenințați de «copleșirea străinilor, care vor ocupa locul gol al clasei acesteia, iar națiunea va fi amenințată de sărăcie și va fi — chiar în acest secol al culturii — condamnată la dispreț și sclavagiu de către alte națiuni... Pentru a ajunge la înființarea acestei clase, el se mulțumește și cu «înființarea — măcar în unele părți — de *ateliere, așa numite școale de meserii*, care sunt prin Belgia, Germania și Franța... că de nu, concurența de sus va copleși clasa noastră ca ramurile unui pom mare pe cei mici, și aceștia nu se vor putea desvolta, ci prin cârpaci vom crea noi înșine o clasă de proletari meseriași... Mai mult decât aceasta, aflăm că în România însuși ministerul a luat asupra-și această afacere: de a înființa școale de meserii!... Totodată să se dea școalelor noastre o *direcțiune utilă!*»

În legătură cu disertația ținută de Baiulescu în adunarea generală a «Astrei» la 1 Sept. 1883: «Despre necesitatea promovării și protecționării meseriilor între Români», iată ce scrie d-l P. Suci, sub titlul: «*Un vechiu economist: B. Baiulescu*»¹⁾.

«... În trecutul nostru nu găsim numai intelectuali romantici și vizionari, găsim și oameni ai realităților. Ce reconfortant e a da de astfel de cărțurari! Nu sunt mulți! Amintesc de data aceasta pe unul, pe B. Baiulescu.

Părerile sale și le-a expus într'o «disertațiune»²⁾.

Această modestă disertație întrunește *două mari calități: o vedere clară, neturburată, a problemelor vieții noastre economice și o aranjare de economist expert a materialului statistic.*

Parohul Baiulescu pentru cunoștințele sale economice (cunoaște pe marii economiști germani contemporani!) și pentru

¹⁾ *Societatea de mâine*, a. VI (1929), No. 8, p. 138—139.

²⁾ Cea amintită mai sus, care s'a publicat în 3000 exemplare, răspândite în toate satele românești! (Nota autorului).

orânduirea meticuloasă a cifrelor, poate să fie considerat *ca unul dintre cei dintâi economiști statisticieni la noi în Ardeal*. — Cărțica lui e o adevărată revelație. M'au surprins *datele* ce le conține — și, mai mult, *forma* în care a încercat să-și adune materialul.

«In lipsa unei statistici — spune el — mi-am luat eu osteneala a încerca să fac oarecare conscripție a tuturor meseriașilor români din toate comitatele Transilvaniei, după meseria lor diferită, spre a putea studia mai bine situațiunea». Spre a o putea face, s'a adresat printr'un circular-chestionar la mai mulți bărbați, Români zeloși. A primit datele cerute numai dela o parte dintre ei. Intre cei dela care a primit informațiuni detaliate înșiră în locul prim pe Dr. Alex. Szilasi, profesor universitar în Cluj... Nimeni nu l-a înțeles așa de bine ca acest «ilustru domn profesor».

...Cu privire la economia de vite, care prin anii 1880 a decăzut mult, Baiulescu, cu adâncă înțelegere, adaugă următoarea observație: «Este oare de lipsă a aduce un document mai marcant, pentru ca să demonstrăm cât a decăzut economia de vite la Români, și cu aceasta ce pagubă însemnată s'a cășunat averii naționale?» Față de situația precară (ce privește comerțul și meseriile), Baiulescu recomandă principiul sistemului protector: înființare de reuniuni de meseriași, de școale și de ateliere pentru meserii. Ca un eficace mijloc de luptă contra industriei mari, recomandă așa numitul «sistem colectiv», adică ateliere comune pentru toți meștrii de aceeași specialitate.

Gânduri mari acestea, izvorâte dintr'o inimă caldă și înțelegătoare. «Noi nu trebuie să lăsăm pe Români, spune el de încheiere, ca să fie tributarii străinilor, ci trebuie să le arătăm mijloacele corespunzătoare, prin care să poată înainta și să se poată compara și ei cu națiunile conlocuitoare».

B. Baiulescu a privit realitățile vieții noastre românești prin lumina cifrelor. Statistica este temelia, pe care încearcă acest *deschizător de drumuri* să-și așeze judecățile și concluziile sale. De aceea *numele lui va trebui să figureze, într'o viitoare istorie a vieții noastre economice, printre cei dintâi economiști ce i-a avut Ardealul*. —

Tot în «Transilvania»¹⁾ își publică și lucrarea «Femeia română din Transilvania», în care arată că femeia a fost «scutul

naționalității și al bunelor moravuri în tot trecutul trist al națiunii române», precum și misiunea ei de educatoare, instrucția care trebuie dată fetelor (și cu deosebire instrucția religioasă!) «Cercetați — zice el — dacă fiicele voastre trimise în internate, ce religiozitate învață, și ce exemple văd, ca nu cumva să piardă și din ce au avut de acasă!» — În capitolul: «Despre căsătoria fetelor române», el prevede vremurile ce vor veni: «Dacă bur-lacii pot trăi singuratici... atunci și pe fetiță să o creștem așa, ca să poată trăi singură. Nu e nici o greutate. Vedem la sate că o femeie tânără rămâne văduvă, ea conduce economia câmpului onorabil mai departe. Așa să se formeze și în clasa mijlocie: să poată deveni fetițele învățătoare, contabile, librare (!), comerciante de stampe, de lipscănie, croitorese, papucărese, funcționare la poștă, la telegraf și în alte branșe. Și le-am dat o zestre sigură, o pâine». — În capitolul ultim: «Despre economia casnică» pune la inimă fiecărei femei să aibă o grădină de legume, să nu-și împetrișteze îmbrăcămintea cu lucruri străine, încheind cu îndemnul sănătos pentru femeile dela oraș: «Oprii luxul, și folosiți portul național la toate sărbătorile!» —

O altă disertație a sa, despre «Insemnătatea meseriilor la Români», publicată în «Gazeta Transilvaniei»²⁾, a fost rostită în adunarea generală a despărțământului I, în Codlea, la 29 Septembrie st. v. 1885. Aici spune: «...Nu ne putem odihni până ce nu vom forma și noi o burghezie română și niște orășeni români. Lipsa lor ne-a ținut în cătuși patru sute de ani și mai bine. Un curent, adică un vânt puternic bate, care pe cei ce sunt în drum îi împinge înainte. Un astfel de curent împinge și pe Români către formarea meseriașilor. Vrea, nu vrea, Românul, fie orășan sau plugar, trebuie să învețe pe lângă carte și o meserie, altfel rămâne hamal, slugă...» În sprijinul afirmațiilor sale, el aduce pilde grăitoare pentru popor. Așa d. ex.: «Săteanul român duce un lemn de stejar la oraș și-l vinde cel mult cu 2 fl. Maestrul dela oraș face din el trei mese sau două dulapuri. Plugarii mai fruntași, vânzând bucate sau vreo vită, cumpără una din acele mese cu 6 fl., va să zică toate cu 18 fl. Prin urmare maestrul dela oraș câștigă în câteva zile 16 fl....» —

1) A. XXVI (1895), No. 1.

2) Anul 1885, No. 232.

El a mai publicat și câteva broșuri, dintre care amintim: 1) «Unele cuvântări dintre cele ce s'au rostit în biserica «Sf. Treime» din Cetatea-Brașovului», tipărite în Brașov, la Römer și Kamner, în 1868 (24 pag.), 2) Biografia lui Gheorghe Cristureanu...» pe care o cunoaștem (28 pag.), 3) Catehismul, tradus din limba neo-grecă, aprobat de către ministerul de culte din România. I-au rămas în manuscris: 4) Sentințe și maxime extrase din Testamentul Vechiu, aranjate în ordine alfabetică, 5. «Catehism pentru adulții de Dumineca», 6. O carte de povești, pentru tipărirea căreia cere informații dela prietenul său Ioan Rațiu¹⁾, 7. Statutele unei asociațiuni a preoților din protopopiatele I. și II. ale Brașovului, precum și al Treiscaunelor, pentru cultivarea preoților și ajutorarea preoților lipsiți, 8. Un manual «cuprinzând modul cum să întipărească părinții religia și moralitatea fiilor lor»²⁾. Acest manual voia să-l tipărească pe cheltuiala sa și să-l împartă gratuit odată cu «Telegraful Român» acelor «comune, biserici și preoți de-ai noștri lipsiți, care sunt abonați la ziar, cu toate că — zice el — speșele-mi fac mai multă larmă ca veniturile».³⁾ Răspunsul lui Șaguna nu-l cunoaștem. — A mai redactat apoi, cum am văzut mai sus, timp de patru ani de zile, «Meresiașul Român».

Cea mai valoroasă lucrare a sa o formează însă bogata «Monografie», în care face pe scurt istoricul bisericii Sf. Treimi, neînțelegerile cu Grecii, înființarea capelei din Târgul-Grăului și a celei din «Groaveri», a școlii românești din Cetate și a liceului, precum și a «Gremiului român negustoresc», a Casinei, și în sfârșit istoricul clădirii bisericii celei nouă, a «Sf. Adormiri», până la 1898, când apare «Monografia», deci un an înainte de sfințirea ei. Toate acestea sunt descrise pe scurt, în 50 pagini, dar anexele, interesante pentru oricine vrea să cunoască o parte

¹⁾ Acesta îi răspunde într-o scrisoare, datată 24 Iunie 1860, că ia asupra sa facerea corecturii. (Din corespondența familiei Baiulescu!).

²⁾ El tratează — zice Baiulescu în adresa sa din 16 Aprilie 1866 către Șaguna — despre datoriile către Dumnezeu, către sine și către aproapele... Indemnul ce m'a silit la această ocupațiune este că am văzut o parte mare dintre creștinii noștri, în zile de sărbătoare, cetind — având în jurul lor pe copii — „Alexandria“, „Leonat“ și „Nichipercea“, iar la orașe câte romanțe toate, de o parte, de alta văzând pe junii și junele noastre care cercetează catehizațiunea de Duminecă fără manuale spre scopul acesta“.

³⁾ Din corespondența familiei Baiulescu.

din trecutul Braşovului românesc, cuprinzând 224 pagini, îngrijit și meticolos selecționate și transcrise, fac adevărata bogăție a operei. —

Pe soția sa, care i-a fost o harnică și pricepută colaboratoare, și o foarte bună gospodină, o vedem semnând în revista «Familia» rubrica: «Pentru econoame», unde dă sfaturi practice femeilor române, când despre vopsitul lânii, ș. a., când rețete culinare¹⁾. Ea a fost totodată una dintre primele și cele mai active colaboratoare ale «Reuniunii Femeilor Române din Braşov», iar în timpul Memorandului a fost aleasă prezidentă a Comitetului politic al doamnelor române. — Tot așa și soțul ei a fost membru activ al tuturor societăților românești, pe care le-a sprijinit cât a putut, cu sfatul și cu fapta. Astfel îl vedem membru al «Astrei», dela înființarea ei, membru al Casinei române, din 1860—1896²⁾ și membru «protegător» al «Reuniunii de gimnastică» încă din anul 1864, membru al Delegațiunilor școlare și al Eforiei școalelor centrale române din Braşov în anii 1894—1896 și 1899—1900, etc.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

*

Pentru evlavia sa nefățărită, pentru vieța curată, închinată lui Dumnezeu — căruia i-a slujit cu credință 58 de ani — și neamului, și pentru munca lui constructivă și desinteresată, a fost învrednicit cu o soție bună, adevărată «preoteasă», cum mai rar găsești astăzi, și cu o fiică și trei fii, care nu i-au adus decât bucurie și mângâierea bine meritată la bătrânețe. Venerabila doamnă Maria B. Baiulescu, delicata poetă și distinsa prezidentă a Uniunii Femeilor Române, și inginerul Romulus Baiulescu, sunt singurii copii rămași în viață. Cel mai mare dintre fii, Ioan, a fost un inginer apreciat, inspector general al Căilor Ferate Române și profesor la Școala politehnică, cu studii frumoase făcute în Viena, Germania și Anglia și care a lucrat alături de Anghel Saligny la construirea podului de peste Dunăre. El a murit la 4/17 ianuarie 1911. Al doilea fiu a fost Gheorghe, distinsul medic brașovean, care începând din 1886 a fost timp de mulți ani de zile medicul școalelor românești din Braşov, iar din

¹⁾ Anul V. (1869), No. 42—43 și 49—50.

²⁾ Ion Colan: *Casina Română din Braşov*, p. XXXV.

1894/1895 profesor de igienă la aceleași școli, primul primar român al Brașovului (în 1916), iar după Unire prefect și inspector general administrativ, «o armonioasă figură a aristocrației noastre sufletești»¹), decedat la 16 Martie 1935.

Nici oamenii nu l-au uitat însă pe neobositul preot, care a știut să muncească atât de stăruitor și cu atâta succes în atâtea decenii, «ajungând să fie stimat și iubit nu numai de Români, ci și de concetățenii săi Sași și Maghiari, care-și dădeau seama că binele făcut de el se revarsă asupra întregii obștii, și-i fereceau pe Români că au parte de un asemenea preot, care întru toate voința Domnului său o împlinea»²).

Astfel, cel care până la apusul vieții a slujit cu credință la altarul lui Hristos și al neamului, conducând până la sfârșitul zilelor, sale ședințele consiliului parohial și adunările parohiale, încă în a. 1860 a fost ales membru al scaunului protopopesc ca defensor matrimonial; în 1869 este distins de mitropolitul Șaguna cu «brâu roșu»; în 1870 Congresul bisericesc național, în ședința din 14/26 Oct., l-a ales membru onorar supleant al Consiliului mitropolitan episcopesc (No. Protoc. Congr. 142); în 1876 e consilier arhidiecezan, în 1887 consilier municipal al Brașovului³), iar la 1 Ianuarie 1891, cu adresa No. 8497/1890, mitropolitul Miron Romanul face tuturor cunoscut că «fiind cu vrednicie și cu dreptate, ca cei ce se deosebesc prin râvna lor către sfânta biserică a lui Hristos și prin servicii îndelungate și roditoare în via Domnului, să fie părtași recunoștinței publice și cinstei cuvenite..., și luând în vedere serviciile bune, pe care le-a prestat în răstimp de 39 ani, între împrejurări grele, cu râvnă și sârguință neînfrântă», îi dă «numitului onorabil presbiter *cinstea cuvenită în rândul protopresbiterilor*, și sub sfânta liturghie de astăzi, în biserica «Schimbării la Față» din cetatea Sibiu l-am promovat după ritul bisericii noastre la *demnitatea de protopresbiter...*», demnitate, pe care de mult o merita, mai mult decât alți mulți

1) Axente Banciu: *Doctorul Gh. Baiulescu*, în „Țara Bârsei“, a. VII. (1935) No. 3, p. 265—267.

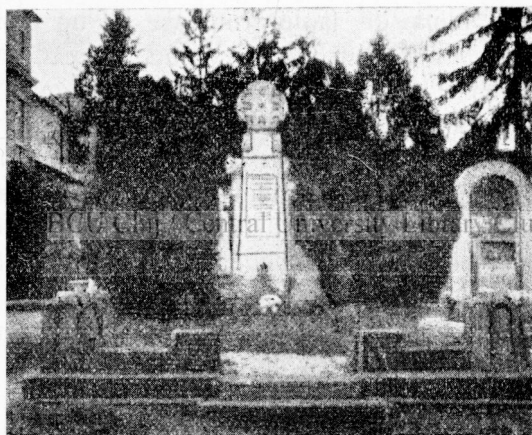
2) *Calendarul Minerva* (1910), p. 127.

3) În această calitate a stăruit timp de șapte ani neîntrerupt să se dea masa gratuit tuturor săracilor din municipiu.

protopopi, căci, repetăm cuvintele citate odată: «... a făcut el singur mai mult decât mii de inși împreună!»

*

După ce și-a văzut cu ochii visul vieții sale, anume când după nopți nedormite și după zile chinuite de o muncă uriașe și-a văzut în anul 1899 biserica sfințită, Baiulescu a mai trăit nouă ani, trecând din această viață în dimineața zilei de 14/27 Iunie 1909. «O arterio-scleroză — zice «Gazeta Transilvaniei»¹⁾ — îi subminase de câțiva ani sănătatea și pusese stavilă activității sale nemăsurate, pe care o jertfea pe altarul bisericii, parohiei,

Mormântul lui Bartolomeiu Baiulescu.

întregului popor român și tuturor necăjiților și oropsiților care i-au cerut ajutor».

Catafalcul i-a fost ridicat în mijlocul bisericii, al cărei adevărat ctitor a fost... La înmormântare a vorbit protopopul Vasile Voina dela «Sf Nicolae» și fostul său coleg, profesorul Andrei Bârseanu, care în cuvântul său de despărțire a spus între altele: «A fost o figură venerabilă, un bărbat, care și-a împlinit cu vrednicie chemarea sa pe acest pământ... Părinte adevărat, părinte în cel mai nobil înțeles al cuvântului... Preot după rânduiala lui Melhisedec, cu evlavie și fără preget a slujit el la altarul

¹⁾ Anul 1909, No. 129.

Domnului peste o jumătate de veac... Nu lăsa nefolosit nici un prilej pentru a talmăci cuvântul lui Dumnezeu și a da poporenilor săi sfaturi folositoare pentru viața pământească și povețe pregătitoare pentru viața de apoi... Învățăturile lui pătrundeau adânc în suflete, căci erau ieșite din inimă și mergeau la inimă... Prin ceea ce a influențat mai mult asupra parohienilor săi, a fost, nu atâta cuvântul, *cât exemplul ce-l da prin însuși viața sa*... El care predica activitatea, era activ; el care lăuda cumpătarea, era cumpătat; el care predica pacea și buna înțelegere, era iubitor de pace; el care recomanda învățătura, era însuși iubitor de învățătură; el care sfătuia pe alții cum să-și crească copiii, da însuși o creștere de model copiilor săi... În adevăr, el a avut o viață rodnică, plină de fapte frumoase, ca un pom încărcat de roadele cele mai alese, cu atât mai mult, cu cât, fără pregătiri înalte academice, el și-a adunat cunoștințele mai mult prin râvna sa particulară, decât pe băncile școalelor...»¹⁾

În numele «Asociațiunii meseriașilor» pe care a întemeiat-o și a condus-o atâția ani, și mulțumită căreia în orașele și satele Ardealului, ba și în vechiul regat, au pătruns încetul cu încetul meseriași români bine pregătiți, a vorbit vice-președintele ei Ilie Savu, la mormânt²⁾.

Cel ce-și făcuse pe deplin datoria — ba mai mult decât datoria — putea să odihnească de acum în pace!

Bătrâna «Gazetă», al cărei cetitor și colaborator a fost o viață întreagă, nu l-a uitat nici ea, și'n numele suflării românești în mijlocul căreia trăise, și-a luat rămas bun cu cuvintele pe care, cu tot adevărul ce-l cuprind, nu le-ar fi putut publica cât a fost în viață acela, căruia nu i-au plăcut nici tămâierile, nici să știe stânga ceea ce făcea dreapta lui: «... Prin moartea lui dispăre una din cele mai respectate și venerate figuri ale Brașovului. Omul muncii desinteresate, distins și neobosit servitor al altarului, inimă nobile, care și-a dedicat viața întreagă binelui obștesc, luând parte la toate acțiunile însemnate din viața culturală și socială a Brașovului, conducând, sfătuind și dând mână de ajutor la toate mișcărilor și întreprinderile menite să promoveze și să ducă cu un pas mai departe cauza românească... Oriunde a fost lipsă de ajutor sau de sfat, fie pe te-

¹⁾ *Gazeta Transilvaniei*, 1909, No. 132.

²⁾ *Id.* No. 130.

renul școlar, bisericesc, cultural sau național... el a stat în rândurile prime, luptând ca un ostaș vrednic și neînfrânt pentru atingerea țintei definitive...»¹).

În fața ușii capelei din «Groaveri», ridicată prin strădania sa în vremuri grele, în frumosul cimitir, aproape de Andrei Mureșianu, Virgil Onițiu, Andrei Bârseanu, Ion Alex. Lapedatu — și unde a fost înmormântată și iubita sa soție, decedată la câțva timp după întoarcerea din refugiu (30 August st. v. 1920), ca și cei doi fi ai săi — ca un ostaș de pază, într'o casă frumoasă și solidă de marmoră albă, făcută de fiul său Ioan, de douăzeci și opt de ani își doarme liniștit somnul de veci, străjuit la dreapta și la stânga de doi brazi mândri, Bartolomeiu Baiulescu, protopopul, care cât a trăit n'a putut să-și facă o casă, muncind pentru obște și nu pentru sine, protopopul care, cu toate că n'a fost conducător al unui protopopiat, a fost mai mult decât un protopop... *un om!*

Brașov, 22 Oct. 1937.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

¹) Anul 1909, Nr. 129.

I N D I C E

A.

Alduleanu Ioan, 10—11, 12 (n.)
 Alexi Ioan 20.
 Asoc. meser. rom. 38—44, 54.
 „Astra“, 45, 47, 51.

B.

Badiu Aldimir, 14.
 Baiul (muntele), 9.
 Baiul Bratu, prot., 9.
 Baiul Bucura, 9.
 Baiul N. („Coconul“), 9 (n.), 10,
 12, 14.
 Baiul N. I. diacon, 10—11.
 Baiul N. senior, 10.
 Baiul N. preot, 13.
 Baiulescu Gh. Dr., 27, 42, 51, 52
 (n. 1).
 Baiulescu Ioan, 51.
 Baiulescu Maria, 13, 15 (n. 1), 51.
 Baiulescu Romulus, 51.
 Baiulescu Stana, 10.
 Banciu Axente, 51 (n. 1).
 Barac Iosif, prot., 8, 23 (n. 1),
 32—33, 35.
 Barcianu D. P. Dr., 42.
 Barițiu Gh., 14, 36.
 Bădiță Aldimir, 9.
 Bălan Nic. Dr. mitrop. 16.
 Bârseanu Andrei, 34 (n. 1), 42,
 53, 55.
 Blaga Iosif Dr. prot., 16.
 „Biserica ort. rom.“ (revistă), 45.
 Boghici Const., neg., 27.
 Boiu Z., 31.
 Bran, 9, 11—12, 14.
 Brancoveanu Grig., 25.
 Brancoveanu Gr. Bibescu, 35—37.
 Brașov, 7, 9, 14, 20—26, 29, 32—36,
 38—39, 41, 51, 54; Brașov-To-
 cile, 27 (n.), 38 (n. 3).

Brașovul-Vechiu, 27 (n.); biserici:
 „Sf. Nicolae“: 7—9, 13, 34, 40,
 53. Biserica „grecească“: 15—16,
 19—20, 23, 30, 50.
 Bruss G., arhitect, 29.
 Butculescu Dim., 45.

C.

Casina română, 50—51.
 Căpățină N. Dim., 43 (n. 3).
 Colan Ioan, 51 (n. 2).
 Coltofeanu C. prot., 31.
 Comanescu Iosif, funcț., 27 (n.)
 Comșa Badiu (Ioan), 11.
 Comșa Ioan, preot, 14.
 Comșa Nic., 10.
 Consistoriul arhid. ort. Sibiu, 13,
 17—18, 21—25, 29, 32, 34, 45.
 Coresi, 7.
 Cristea Miron Elie Dr., patriarh, 31.
 Cristea Nic., 31.
 Cristofor, preot grec, 16.
 Cristureanu Gh., căpitan, 34, 50.

D.

Dan Andrei, 11.
 Dan Bratu, 10,
 Dan Ioan, preot, 14.
 Dăncu Damian, 38.
 Dendrinos Gherasim, preot grec,
 17—18.
 Dobreanu Ioan, 14.
 Domnișor Dim., inv., 39.
 Doseos Mercur D., 20.

E.

Eustatievici Dim., 8 (n.)

F.

„Familia“ (revistă), 51.

G.

- Garioiu Nic. avocat, 14.
 Gănescu Nic. Dr., 35.
 „Gazeta Transilvaniei“ 25 (n. 1),
 31 (n. 3), 32—33, 35, 40 (n. 1),
 41, 44 (n. 1—3), 45, 49, 53—54.
 Gheorghiu Dositeiu, pr. grec, 23—24.
 Gheorghiu Elena, 13.
 Gheorghiu Gh., 13.
 Gherasim, călugărul, 27 (n.)
 Gherman P., prot., 13 (n. 1).
 Ghibu Onisifor, 45 (n. 5).
 Ghimbășanu Gh., 14.
 Gött Johann, 21.
 Greci 8, 15, 17—26, 37, 50.
 Grecianu D. Stef., 35—36.
 Gremiul rom. negustoresc, 50.
 Grid Eustatie, prot., 8.

H.

- Haines Gh. prot., 8, 15 (n. 2), 16.

I.

- Iane, prot., 7.
 Ioan Gh., neg. 27.
 Iorga Nicolae, 8.
 Iuga I., neg. 24, 27.

K.

- Karpovici Gavriil, 20.

L.

- Lacea Vas., 12.
 Lapedatu Alex. Ioan, 27, 55.
 „Lumina“ (societate), 43 (n. 3).
 Lupaș Ioan, 22 (n. 3).

M.

- Mazăre Vas., neg. 27.
 „Meseriașul Român“ (inst. credit 40.
 „Meseriașul Român“ (revistă) 41, 50.
 Meșianu Bartolomeiu 11—12, 14.
 Meșianu Ioan, mitropolit, 11—12,
 14, 31.
 Meșianu Nistor, 10.
 Meșianu I. Smedu, 10.
 Mihali Hagi, 35.
 Munteanu Gavriil, 33, 46.
 Mureșianu Andrei, 11, 55.
 Mureșianu Iacob, 11, 14,

N.

- Nastasi Lazar, prof. 39.
 Nica Gh., neg., 24.

O.

- Onițiu Virgil, 55.

P.

- Panovici Nic., preot, 16.
 Papiu Ilarian, 8.
 Petrescu-Petra Nic., 42—43.
 Petric I., prot., 13 (n. 1), 27, 31,
 35, 46.
 Plotogea Ilarie, preot, 15 (n. 1).
 Poiana-Mărului, 25.
 Popazu Ioan, prot. și episc., 8—9,
 19.
 Popea I., prof., 41.
 Popescu I., prof., 41.
 Popovici Timotei, prof., 31.
 Prișcu Ioan, diacon, 31.
 Pușcariu Ioan Cavaler, 17 (n. 2),
 24, 25 (n. 1).
 Pușcariu Ilarion Dr., arhim., 31.
 Pușcaș Ioan, 11.

R.

- Rățiu Ioan, 50.
 Răduț Zamfir, neg. 27.
 Reuniunea de gimnastică, 51.
 „Revista Carpaților“ (revistă), 45.
 Romanul Miron, mitrop. 25, 28, 52.
 Roșca Eusebiu Dr., 31.
 Rusu Stefan, senator, 46.

S.

- Safrano Anastasiu, 20.
 Saftu Vas. Dr., prot., 8.
 Saligny Anghel, 51.
 Săcăreanu Ioan, 27.
 Sâmbăta-de-Sus. 25.
 Sentz Alois, 17.
 Sfetea Vasile, preot, 43.
 „Societatea de mâine“ (revistă), 47
 (n. 1).
 Stamati Ierotei, preot grec, 16,
 Străvoiu Nic., 17 (n. 2).
 Stroescu Eliza, 40.
 Stroescu Mihail, 40, 43 (n. 1).
 Sziláși Alex. Dr., 48.

Ș.

Șaguna Andrei, mitrop., 9, 12—13,
15 (n. 1), 16—24, 25 (n. 1), 32,
34—35, 38, 45, 50, 52.
Șenchia Ioan, 14.

T.

Tacit I. C. prof., 39.
Tecuțescu Iust., episcop militar, 27
(n.)
„Telegraful Român“, 33 (n. 1), 34,
(n. 3), 43 (n. 4), 44 (n. 2—3),
45, 50.
Tempea Radu, prot., 8.
Tipei Bartolomeiu, 11.
Tohan, 9.
Tohanul-Nou, 15 (n. 1).

„Transilvania“ (revistă), 45, 46
(n. 2), 48.
„Transilvania“, societ. București, 40.

Ț.

Țara Bârsei, 9.
„Țara Bârsei“ (revistă), 15 (n. 2),

V.

Vasiliu Toma, preot, 21.
Veszely Carol, prof., 41.
Voinea Vasile, prot., 8, 53.

Z.

Zănoaga (munte), 15.
Zărnești, 9—14, 18.